

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาภาพสะท้อนสังคมและกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นในนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม"
2. แนวคิดภาพสะท้อนสังคม
   2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวรรณกรรมกับสังคม
   2.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาพสะท้อนทางสังคม
3. แนวคิดด้านวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น
4. แนวคิดด้านกลวิธีการแต่งเรื่องสั้น
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
   5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคม
   5.2 งานวิจัยเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอ

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ประวัติความเป็นมาของนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม"

นิตยสารคู่สร้างคู่สม ถือกำเนิดโดยบริษัทคู่สร้างคู่สม (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งก่อตั้งโดยดำรง พุฒตาล ซึ่งกล่าวถึง แนวความคิดที่มีต่อการจัดทำนิตยสาร (อ้างถึงในทัศนีย์ แก้วดุลดุก. 2551 : 12) ที่ว่า

> "ผมเกิดในครอบครัวอันอบอุ่นที่จังหวัดอยุธยาเป็นเด็กบ้านนอกที่ใฝ่เรียนรู้มีความทะเยอทะยาน อยากเห็นโลกกว้าง อยากไปต่างประเทศ จึงชอบแสวงหาความรู้จากการอ่านหนังสือ ประกอบกับสมัยนั้นยังไม่มีสิ่งบันเทิงเริงใจเหมือนสมัยนี้ การอ่านหนังสือจึงเป็นสิ่งเดียวที่ให้ความเพลิดเพลินได้มากที่สุด"

จากจุดนี้ด้วยความที่เป็นคนชอบคิดและมีมุมมอง บวกกับประสบการณ์อีกมากมายที่ต่างไปจากคนอื่น ประกอบกับนิสัยรักการอ่านเป็นชีวิตจิตใจที่มีอยู่ในตัวของคุณดำรง พุฒตาล ทำให้สามารถนำประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้มาพัฒนาและขยายงานออกไปได้หลายแขนงในเวลาต่อมา ปี พ.ศ. 2519 คุณดำรง พุฒตาล ผันตนเองจากการเป็นพนักงานของสถานีโทรทัศน์สีช่อง 7 ภายหลังจากทำงานอยู่ที่นี่ถึง 8 ปี ออกมาเป็นผู้ผลิตรายการอิสระ อาทิ รายการสุขสันต์วันเสาร์ ครอบครัวบันเทิง บีอาร์โบนัส ลูกทุ่งสิบทิศและคู่สร้างคู่สม ซึ่งทั้งหมดออกอากาศที่ช่อง 5 รายการอาทิตย์ยิ้มและรายการพระจันทร์แย้ม ออกอากาศทางช่อง 9 รายการเกมเปิดโลกและรายการแม่บ้านที่รักออกอากาศทางช่อง 3 เป็นต้น ซึ่งทุกรายการล้วนแต่ได้รับความนิยมจากผู้ชมเป็นอย่างดี

รายการ "คู่สร้างคู่สม" เป็นรายการโทรทัศน์ประเภทสนทนารายการแรก ที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในอดีต ครั้งแรกที่ทำการออกอากาศรายการคู่สร้างคู่สมเป็นรายการลำดับสุดท้ายในคืนวันจันทร์ พอถึงเช้าวันรุ่งขึ้นรายการ "คู่สร้างคู่สม" ก็กลายเป็นรายการที่มีคนพูดถึงทั่วประเทศ เนื้อหาของรายการเป็นการตอบปัญหาทายใจของสามี ภรรยา ที่เป็นเรื่องจริงในชีวิต ไม่มีการจัดฉากหรือสถานการณ์ล่วงหน้า มีความเป็นธรรมชาติมากที่สุด ของรางวัลที่แจกให้กับผู้ร่วมรายการเป็นเพียงตู้เย็นและที่นอนแต่ได้รับความนิยมด้วยดีมาตลอดและมีผู้ที่สนใจจะเข้าร่วมรายการเป็นจำนวนมาก

กติกาของการสมัครเข้าร่วมรายการในสมัยนั้น คือ ผู้สมัครต้องเขียนจดหมายเล่าเรื่องของตนทั้งก่อนแต่งงานและหลังแต่งงานจากที่ได้ใช้ชีวิตร่วมกันแล้วมายังรายการซึ่งมีผู้ส่งจดหมายลักษณะดังกล่าวมายังรายการเป็นจำนวนมหาศาลทำให้มีเรื่องราวที่แปลกและแตกต่างกันมากมายเกินกว่าที่จะนำมาผลิตเป็นรายการทางโทรทัศน์ได้เพียงเดือนละครั้งด้วยเหตุที่มีข้อมูลจากผู้ชมทางบ้านเป็นวัตถุดิบอยู่มากมายเช่นนี้ ประกอบกับนิสัยที่เป็นคนรักการอ่านและติดตามดูหนังสือต่าง ๆ ในประเทศไทยในยุคนั้นมาตลอดทำให้พบว่านิตยสารที่มีอยู่แผงส่วนใหญ่ เป็นเรื่องราวเดียวกัน คือ เรื่องสัมภาษณ์ เรื่องอาหาร เรื่องแฟชั่น และเรื่องแปล คุณดำรง พุฒตาล จึงมีความคิดที่จะผลิตนิตยสารที่มีเนื้อหาแปลกไปจากนิตยสารอื่น ๆ ที่วางขายอยู่ขึ้นมา โดยอาศัยวัตถุดิบที่มีอยู่ล้นมือในขณะนั้น นิตยสาร " คู่สร้างคู่สม" จึงถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2523 โดยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับชีวิตรักของหนุ่มสาว และสามีภรรยาการถือกำเนิดขึ้นของนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" ในครั้งนั้นนับเป็นการทำลายสถิติของบรรณพิภพที่เคยมีในประเทศไทย เริ่มพิมพ์ฉบับแรกเดือน มกราคม พ.ศ. 2523 ซึ่งต้องสั่งพิมพ์ถึง 3 ครั้งด้วยกัน โดยยอดสั่งพิมพ์ครั้งแรก 35,000 เล่ม ครั้งที่สอง 35,000 เล่ม และครั้งที่สาม 30,000 เล่ม รวมเป็น 100,000 เล่ม

พัฒนาการของความนิยมในนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" จากผู้อ่านที่เห็นได้อย่างชัดเจนจากอดีตจนถึงปัจจุบันคือ ได้พัฒนาจากหนังสือรายเดือนมาเป็นหนังสือรายปักษ์จนกระทั่งใน

ปัจจุบันได้พัฒนามาเป็นรายทศ แสดงให้เห็นว่าได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ นิตยสารคู่สร้างคู่สมยิ่งได้รับการจัดอันดับให้เป็นนิตยสารที่มีพื้นที่โฆษณาที่มีราคาสูงที่สุดในประเทศไทย มียอดพิมพ์จำหน่ายสูงถึง 300,000 เล่มต่อรายสัปดาห์ และมีผู้อ่านและนักเขียนที่เป็นคนไทยอยู่ทุกมุมโลก เนื้อหาสาระในนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" ในยุคปัจจุบันจะยังคงเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องและความผูกพันของสามี – ภรรยา ครอบครัว แต่ไม่มีนิยาย แฟชั่น ข่าวสังคมและเรื่องยาวที่ต้องติดตามเป็นตอน ๆ นิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" ได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่ยังคงรักษาคุณภาพและคุณค่าของนิตยสารไว้เพื่อเป็นโอสถอักษร ที่จะให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านด้วยฝีมือนักเขียนหลักที่ทรงคุณวุฒิและทีมงานที่มีประสบการณ์ นิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" เป็นที่ยอมรับขององค์กรต่าง ๆ ในหลายประเทศ อาทิ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศต่าง ๆ ที่นิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวในประเทศนั้น ๆ สายการบินต่าง ๆ รวมไปถึงทุก ๆ ธุรกิจที่เจริญเติบโตมาพร้อม ๆ กับโฆษณาของนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" (อ้างถึงใน ทัศนีย์ แก้วดุลดุก. 2551 : 12)

การจัดทำนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" ได้ดำเนินมาเป็นระยะเวลาร่วม 37 ปี ผู้ก่อตั้งและทีมงานมีความภาคภูมิใจที่ได้ให้ความรู้แก่ผู้อ่าน ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง การท่องเที่ยว การแพทย์และวัฒนธรรม ที่สำคัญคือการได้เป็นปากเสียงแทนประชาชน โดยการนำเสนอที่มีเทคนิคและศิลปะอย่างชาญฉลาด คุณดำรง พุฒตาล (อ้างถึงใน ทัศนีย์ แก้วดุลดุก. 2551 : 12) ได้กล่าวถึง ความคิดที่มีต่อการจัดทำนิตยสารว่า

> " เราตระหนักถึงความต้องการของคนไทยในการนำเสนอสิ่งดี ๆ ที่มีสาระและความรู้ที่ผู้อ่านจะสามารถนำไปใช้กับชีวิตประจำวัน เราต้องการคำติมากกว่าคำชม เนื่องจากเราเชื่อเสมอว่า การติเพื่อก่อนั้นจะนำมาซึ่งการพัฒนาและนำไปสู่การแปลกใหม่ที่ดียิ่งขึ้น เราตระหนักถึงความต้องการของคนไทยและครอบครัวไทยทุก ๆ ครอบครัวซึ่งได้ให้การสนับสนุนเราด้วยดีมาตลอดและเรายังคงระลึกอยู่เสมอว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของทุกครอบครัว สืบเนื่องจากความภูมิใจที่ได้รับรู้และร่วมหาทางออกในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้นจริงในแต่ละครอบครัว จากกระแสของจดหมายที่เขียนมาเล่าเรื่องราวความเป็นไปต่าง ๆ และข้อเสนอแนะร่วมกัน อีกทั้งยังได้เป็นกระบอกเสียงให้กับผู้อ่านผ่านไปยังหน่วยต่างๆ เพื่อเป็นการผสานและเพื่อก่อประโยชน์อันดีให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เรามุ่งหวังที่จะให้นิตยสารของเราได้รับใช้และก่อประโยชน์ให้กับสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ เพราะความพอใจของเรา คือ การได้เห็นคนไทยมีความสุขและได้รับประโยชน์จากนิตยสารคู่สร้างคู่สม"

ปัจจุบันนิตยสารคู่สร้างคู่สม เป็นนิตยสารรายสัปดาห์ ปกสี ภายในเล่มมีทั้งเนื้อหาสาระ ความบันเทิงและโฆษณา เป็นขาวดำและสีรวมกัน ใช้ภาพประกอบที่เป็นภาพถ่ายและภาพวาด ความหนาประมาณ 100 หน้า ราคาเล่มละ 30 บาท มีผู้เขียนทั้งประจำและสมัครเล่น ใช้ภาษาง่าย ๆ แบบตรงไปตรงมา ซึ่งค่อนไปทางการใช้ภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน เพื่อความเข้าใจที่ง่ายในการตีความ มีคอลัมน์ประจำและคอลัมน์พิเศษ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า นิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" เป็นหนังสือที่อยู่คู่กับสังคมไทยกว่า 37 ปี มีผู้ติดตามนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีทุกเพศทุกวัยและบริษัท คู่สร้างคู่สม (ประเทศไทย) ได้มีการพัฒนาการจัดทำนิตยสารอย่างต่อเนื่องและยังเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปส่งผลงานเขาร่วมเป็นการเล่าประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่ผู้อ่านและภาษาที่ใช้ในนิตยสารก็เป็นภาษาที่อ่านง่าย เข้าใจง่ายตีความได้ง่าย จึงทำให้มีผู้สนใจนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" เป็นจำนวนมาก

แนวคิดภาพสะท้อนสังคม

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวรรณกรรมกับสังคม

วรรณกรรมมีบ่อเกิดและได้รับอิทธิพลมาจากมนุษย์ในสังคม เพราะฉะนั้นสังคมกับวรรณกรรมจึงมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และเรื่องสั้นนับได้ว่าเป็นวรรณกรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลและมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับสังคมด้วย การแสดงให้เห็นถึงภาพสะท้อนของสังคม มีนักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของวรรณกรรมและแสดงทัศนะถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมและวรรณกรรมไว้อย่างน่าสนใจไว้ ดังนี้

เจตนา นาควัชระ (2514 : 20) กล่าวถึง วรรณกรรมกับสังคมไว้ตอนหนึ่งว่า วรรณกรรมนอกจากจะถ่ายทอดความเป็นจริงในสังคมแล้ว วรรณกรรมยังช่วยสะท้อนให้เห็นถึงมโนธรรมของมนุษย์ในสังคมอีกด้วย วรรณกรรมเปรียบเหมือนเข็มทิศชี้แนะแนวทางให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ตลอดจนพัฒนาคุณภาพของชีวิตและสังคมไปในทิศทางที่ดีขึ้นในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านจริยธรรม ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

ส่วน ฐะปะนีย์ นาครทรรพ (2521 : 94 – 95) กล่าวไว้ว่า วรรณคดีอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคม ดังนี้

1. วรรณคดีสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่และค่านิยมของคนในสังคม ฉะนั้นถ้าจะศึกษาสังคมไทยในอดีตว่าคนไทยมีชีวิตความเป็นอยู่และมีค่านิยมอย่างไร ศึกษาได้จากวรรณคดีไทยแต่ละสมัย

2. อัจฉริยภาพของกวีหรือผู้ประพันธ์วรรณคดีแสดงออกมาในรูปของวรรณศิลป์และความนึกคิดที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับปรัชญาชีวิต และจริยธรรมของสังคม

3. ชาติใดมีวรรณคดี คนในสังคมของชาตินั้นย่อมได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่าเพราะวรรณคดีให้ทั้งความบันเทิง ปัญญาและความเข้าใจในธรรมชาติและมนุษยชาติ

4. การศึกษาวรรณคดีช่วยให้เกิดความเข้าใจในลักษณะของสังคมไทย ทั้งในแง่ดีและแง่ด้อย ทำให้เกิดความเข้าใจในชีวิตและเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมากขึ้น

5. วรรณคดีเป็นเครื่องมือที่กวีหรือผู้ประพันธ์ใช้เป็นทางระบายอารมณ์ในด้านต่าง ๆ และบางทีก็ใช้วรรณคดีไปในทางสร้างสรรค์ ก็จะช่วยพัฒนาสังคมได้มาก แต่ถ้าเป็นไปในทางทำลายก็อาจนำความหายนะมาสู่สังคมไทยได้เช่นกัน

6. ค่านิยมของคนบางคนอาจขัดแย้งกับสังคม ถ้าสังคมมีสิ่งผิดพลาดและเลวทรามเกิดขึ้น ข้อเขียนของบุคคลเหล่านั้นที่ปรากฏในวรรณคดี ก็จะทำหน้าที่เป็นมโนธรรมของสังคมและจะช่วยชักจูงสังคมไปในทิศทางอันถูกต้อง

7. วรรณคดีช่วยพัฒนาสังคมทั้งทางวัตถุและจิตใจ ทางด้านวัตถุเห็นได้จากการมีหนังสือดี ๆ ไว้เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติอวดชาวโลกได้ นอกจากนั้นทางด้านวัตถุยังมีการนำเรื่องราวจากวรรณคดีไปแสดงในรูปแบบของศิลปะแขนงอื่น ๆ ได้อีกมาก ส่วนด้านจิตใจนั้นก็ช่วยให้คนได้รับความบันเทิงและยกระดับจิตใจคนในสังคมให้สูงขึ้น

8. วรรณคดีประเภทคำสอนที่เกี่ยวกับพุทธศาสนานั้นมีบทบาทในการช่วยพัฒนาสังคมไทย ทั้งนี้เพราะทำให้รู้จักบาปบุญคุณโทษและช่วยให้สังคมไทยเป็นสังคมที่สงบสุขพอสมควร เพราะเมื่อคนในสังคมมีธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวจิตใจแล้วก็ย่อมช่วยรักษาความเป็นปกติสุขของสังคมไว้ได้

ตรีศิลป์ บุญขจร (2523 : 6 - 10) กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคม ไว้ว่า "วรรณกรรมย่อมสัมพันธ์กับสังคม วรรณกรรมสะท้อนประสบการณ์ชีวิตในยุคสมัยไม่ว่านักเขียนจะจงใจสะท้อนสังคมหรือไม่ก็ตาม" ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมอาจเป็นได้ 3 ลักษณะ พอสรุปได้ดังนี้

1. วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม มิใช่การสะท้อนอย่างบันทึกเหตุการณ์ทำนองเอกสารประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของวรรณกรรม

2. สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่วรรณกรรมบางเรื่องอาจสะท้อนให้เหตุถึงอุดมการณ์ทางสังคมหรืออุดมการณ์ทางการเมืองก็ได้

3. สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน เนื่องจากนักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ปรัชญาและการเมือง

นอกจากนี้สภาพเศรษฐกิจและการเมืองยังสามารถกำหนดแนวโน้มของวรรณกรรมนักเขียนอาจต้องเขียนตามใจผู้อ่านหรือตามใจเจ้าของสำนักพิมพ์

4. วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม นักเขียนนอกจากจะเป็นผู้มีพรสวรรค์ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมและโน้มน้าวจิตใจผู้อ่านแล้ว ยังเป็นผู้มีทัศนะกว้างไกลกว่าคนธรรมดา นักเขียนสามารถเข้าใจโลกและมองสภาพความเป็นจริงได้ลุ่มลึกกว่าคนทั่วไป ภาพที่สะท้อนออกมาจากวรรณกรรม จึงมากกว่าความจริงที่ผ่านการกลั่นกรอง อิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อสังคม อาจเป็นไปได้ทั้งในด้านอิทธิพลนอก เช่น การแต่งกายหรือการกระทำตามอย่างในวรรณกรรม และอิทธิพลภายในคือ อิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยม รวมทั้งความรู้สึกนึกคิด นักเขียนจึงมีบทบาทในฐานะผู้นำแนวคิดของสังคมและผู้นำทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง

ดวงมน จิตร์จำนงค์ (2523 : 56 – 58) ได้กล่าวไว้ว่า วรรณกรรมนั้นย่อมสะท้อนให้เห็นภาพของสังคม เพราะว่าสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการและความรู้สึกของนักประพันธ์ วรรณกรรมและสังคม ย่อมมีอิทธิพลต่อกัน ความคิดเห็นของกวีอาจเป็นตัวแทนความคิดของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือของสังคมทั้งหมด อาจเป็นความคิดที่คล้อยตามหรือรักษาความคิดของสังคมหรือเป็นความคิดที่คัดค้านสังคมของเขาก็ได้ ในลักษณะหลังนี้กวีอาจสร้างสรรค์ความคิดใหม่ขึ้น จากการคิดค้นและประสบการณ์ของเขาเอง หรือได้รับกระแสความคิดจากสังคมหรือวัฒนธรรมอื่น เนื่องจากวรรณกรรมเป็นเครื่องสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์อย่างหนึ่ง และจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตามกวีย่อมแสดงทัศนะของเขาผ่านทางวรรณกรรม การศึกษาวรรณกรรมตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันย่อมเป็นหนทางที่จะศึกษาประวัติความคิดและพัฒนาการทางสังคม วิวัฒนาการของวัฒนธรรม การศึกษาวรรณกรรมเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมนี้อาจศึกษาวรรณกรรมเฉพาะเรื่องของแต่ละยุคสมัยหรือศึกษาจากวรรณกรรมหลายเรื่องเปรียบเทียบกันในแต่ละยุคก็ได้

สมพร มันตะสูตร (2524 : 11 - 17) กล่าวถึง วรรณกรรมกับสังคมว่า วรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ จึงมีความสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งปวงที่ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมเกี่ยวพันอยู่ เพราะสิ่งแวดล้อมย่อมมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ซึ่งนำมาแสดงออกบ้างบางส่วนในวรรณกรรม จึงกล่าวได้ว่า วรรณกรรมทุกเรื่องเป็นงานที่ได้อิทธิพลของเงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ของสังคม ทั้งรูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมย่อมผูกพันอยู่กับสังคมเป็นปัจจัยเอื้อแก่กันและกัน วรรณกรรมกับสังคมมีลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้

1. เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาสะท้อนสภาพสังคมและการเมือง บันทึกความเป็นไปของสังคมทั้งในด้านเศรษฐกิจ ศาสนา วัฒนธรรม บทบาทของบุคคลการเมืองตลอดจนการศึกษาและค่านิยมต่าง ๆ

2. มีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นปัญหาของชีวิต สังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในทางสังคมและการเมือง

3. แสดงปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาของสังคม

4. กล่าวถึงสถาบันทางสังคมและการเมือง สถานบันใดสถาบันหนึ่งในแง่มุมใดแง่มุมหนึ่ง หรือหลายแง่มุม

5. เสนอเรื่องราวพฤติกรรมและการต่อสู้ของตัวละครในเชิงการเมือง

6. เนื้อหาของการแต่งกายมีเป้าหมายทางด้านการเมืองแอบแฝงอยู่

7. เนื้อหาแสดงความผูกพันของปัจเจกบุคคลกับกลุ่มชนผู้ร่วมอยู่ในสังคมเดียวกัน ถ้าความสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดอารมณ์ไปในด้านสังคมและการเมือง นับว่าเป็นวรรณกรรมสังคมและการเมือง

8. มีเป้าหมายในการแต่งเพื่อเผยแพร่ความรู้สึกและแนวคิดต่าง ๆ เพื่อผลในทางการเปลี่ยนแปลงสังคมเชิงสร้างสรรค์

9. เสนอเรื่องราวในรูปของการถกเถียงเกี่ยวกับปรัชญาสังคมและการเมืองตลอดจนลัทธิความเชื่อต่าง ๆ หากสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของตัวละครในเรื่อง

วิทย์ ศิวะยานนท์ (2531 : 96) ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมไว้ว่า เมื่อพิจารณาดูลักษณะและการปฏิบัติงานของกวี เราจะสังเกตได้ว่า กวีถึงจะคนเดียวก็เปรียบเสมือนสามคน คือ นอกจากเป็นนักประพันธ์ช่างแต่งหนังสือแล้ว ยังเป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้น สมัยนั้นและเป็นพลเมืองอีกด้วย เนื่องจากเหตุนี้ นอกจากจะต้องสังวรในอาชีพนักประพันธ์ของตนในฐานที่เป็นกวีแล้ว ในฐานที่เป็นหน่วยหนึ่งของคนสมัยนั้น ก็ย่อมจะทำเอาหูไปนาเอาตาไปไร่เสียกับเหตุการณ์ที่ตนเห็นตำตาประจักษ์อยู่แก่ใจหาได้ไม่ และในฐานะที่เป็นพลเมืองอีกเล่าก็จำต้องใส่ใจในเหตุการณ์บ้านเมือง ความเคลื่อนไหวของประเทศชาติตลอดจนของชั้นและอาชีพที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งอีกด้วย วิทย์ ศิวะศริยานนท์ (2531 : 186) ได้อธิบายความเกี่ยวข้องของวรรณกรรมกับสังคมเพิ่มเติมอีกว่า ในการพิจารณาวรรณกรรมอาจพิจารณาได้ 3 ด้าน คือ

1. ด้านศิลปะแท้ ๆ ว่าแต่งถูกหลักเกณฑ์ มีความงดงามสมเหตุสมผลเป็นวัตถุศิลป์หรือไม่

2. ด้านหลักฐานเป็นการพรรณนาความเป็นไปในสมัยนั้น ๆ ทั้งตัวบุคคล ความคิดความเห็น ความเคลื่อนไหวของสังคมและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งกวีจะอยู่ภายใต้อิทธิพลสังคมไม่มากก็น้อย

3. ในด้านอุดมการณ์ เป็นแง่ที่แสดงอิทธิพลของกวีต่อสังคม นักปราชญ์ทุกคนย่อมเขียนไปตามความคิดเห็นหรือมโนคติของตน โดยรู้สึกตัวหรือไม่ก็ตาม นอกจากนี้อิทธิพลของสังคมยังมีผลต่อกวีในด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ

3.1 การที่กวีใช้ภาษาเดียวกันกับสังคม ย่อมแสดงถึงอิทธิพลของสังคม เพราะกวีไม่อาจใช้ภาษาพลิกแพลงของตัวเองตามใจชอบ เนื่องจากวรรณกรรมไม่ใช่เพียงการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกของผู้แต่งเท่านั้น แต่เป็นการแสดงความรู้สึกของตนให้สบอารมณ์ผู้อื่นหรือให้ผู้อื่นเข้าใจ

3.2 การที่กวียอมรับเอาคำประพันธ์ที่นิยมสมัยนั้น ๆ มาแต่ง ย่อมแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสังคม

3.3 ความนิยมเรื่องแนวใดของสังคมแต่ละยุคสมัย มีอิทธิพลต่อผู้แต่งด้วยเสมอ ความนิยมนี้เกิดความเป็นไปได้ของสังคมในยุคนั้น ๆ

ดังนั้น กล่าวสรุปได้ว่า วรรณกรรมและสังคมมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน วรรณกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงหรือวิวัฒนาการของสังคมในแต่ละยุคสมัย

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาพสะท้อนทางสังคม

วรรณกรรมเป็นผลงานสร้างสรรค์จากความคิด ความรู้สึกของมนุษย์ที่มองผ่านประสบการณ์ของตนเองในบริบทของสังคมแต่ละยุคสมัย วรรณกรรมจึงไม่เพียงแต่ทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลินไปกับเนื้อหาและศิลปะการใช้ภาษาเท่านั้น วรรณกรรมยังเป็นภาพสะท้อนของสังคมมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับวรรณกรรมสะท้อนภาพสังคม ดังนี้

อิงอร สุพันธุ์วณิช (2547 : คำนำ) กล่าวว่า วรรณกรรมกับสังคมมีความเกี่ยวข้องกันหลายลักษณะ คือ วรรณกรรมจะสะท้อนสังคมให้เรารับรู้เกิดสิ่งใด ๆ ขึ้นในสังคมขณะนั้นในขณะที่สังคมอาจมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมได้และวรรณกรรมก็อาจส่งอิทธิพลต่อสังคมได้เช่นกัน แต่ส่วนใหญ่แล้ววรรณกรรมจะเป็นเครื่องสะท้อนสังคมได้ดีในที่นี้ผู้เขียนเลือกตัวอย่างจากนวนิยายเพราะมีขนาดยาวพอที่จะสะท้อนเรื่องได้มากมาย

ตรีศิลป์ บุญขจร (2547 : 5 - 6) กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรม หมายถึง เหตุการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนด้านนามธรรมหมายถึงค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน ดังนั้น วรรณกรรมจึงเป็นการตอบสนองทั้งทางด้านการกระทำและความคิดของมนุษย์ต่อสังคม นักเขียนบางคนมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นอย่างมาก เขาจะสะท้อนความปรารถนาที่จะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น วรรณกรรมของเขาฉายให้เห็นสิ่งที่เรียกว่าอุดมการณ์

ดังนั้น การพิจารณาวรรณกรรมในฐานะเป็นภาพสะท้อนของสังคมจึงควรให้ความสำคัญกับตัววรรณกรรมและกลวิธีในการเสนออุดมการณ์ที่อาจปรากฏในวรรณกรรมชิ้นนั้น ๆ ด้วยวรรณกรรมกับชีวิต วรรณคดีกับสังคม

ไพโรจน์ บุญประกอบ (2526 : 56) กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นกระจกสะท้อนความเป็นไปของสังคมเป็นคันฉ่องแห่งยุคสมัย การศึกษาสภาพสังคมในยุคใดสมัยใดก็ตาม จำเป็นต้องศึกษาวรรณกรรมในยุคนั้นด้วย จึงจะได้ข้อสรุปซึ่งมีลักษณะด้านและสมบรูณ์ ทั้งนี้เพราะนักเขียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม อยู่ในข่ายล้อมของสังคม เมื่อนักเขียนสร้างวรรณกรรมก็สะท้อนภาพสังคมออกมาทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา นวนิยายจึงเป็นที่สนใจของนักวิจัยต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

สิริรัตน์ พุ่มเกิด (2538 : 9) กล่าวว่า วรรณกรรมทำหน้าที่ในการสื่อสารทางสังคม เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็ดีหรือความเปลี่ยนแปลงในด้านของการสื่อสารทางสังคมก็ดี ย่อมจะต้องมีผลกระทบต่อวรรณกรรม และอาจนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางวรรณกรรมได้ด้วย วรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ จึงมีความสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมเพราะสังคมและสิ่งแวดล้อมย่อมมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้รังสรรค์วรรณกรรมและแสดงออกในบางส่วนของวรรณกรรมจึงอาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมเป็นงานที่อยู่ใต้อิทธิพลของเงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ของสังคม ทั้งรูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมย่อมผูกพันอยู่กับสังคม เป็นปัจจัยที่เอื้อแก่กันและกัน

นอกจากนี้ รัญจวน อินทรกำแหง (2539 : 28 – 33) ยังได้แสดงความคิดเห็นว่า ศิลปะวรรณกรรมและสังคมมีความสัมพันธ์กัน โดยวรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสะท้อนถึงชีวิตมนุษย์ในสังคม วรรณคดีจึงไม่ใช่สิ่งที่ล่องลอยอยู่กลางเวหา แต่เป็นสิ่งที่ต้องสัมพันธ์กับชีวิตสะท้อนชีวิตและสรุปบทเรียนให้กับชีวิตที่มีส่วนหนุนช่วยเปลี่ยนแปลงเพื่อสิ่งที่ดียิ่งขึ้นของชีวิตมนุษย์ วรรณคดีจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมตามความเป็นจริงสำแดงออก ซึ่งความเป็นจริงและบันทึกความเป็นจริง

จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ ผูกพันอยู่กับสังคมมาโดยตลอด ซึ่งทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนภาพสังคมของแต่ละยุคแต่ละสมัยในเหตุการณ์และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น โดยจะมีผู้แต่งบันทึกไว้ทั้งในทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นถึงสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิต คุณภาพของสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมรวมทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ในช่วงเวลาตามลำดับ

วรรณกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างหลีกหนีไม่ได้ สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมทั้งในด้านภาษา รูปแบบ การประพันธ์ แนวคิดของเรื่อง เพราะผู้เขียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมย่อมนำประสบการณ์หรือความรู้สึกนึกคิดที่ได้จากสังคมมาปรุงแต่งเป็นวรรณกรรม

วรรณกรรมจึงสามารถสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมได้โดยผ่านวรรณกรรม วรรณกรรมก็มีอิทธิพลต่อสังคม เพราะวรรณกรรมเป็นผลผลิตของสังคมสามารถชี้นำให้คนในสังคมยอมรับและปฏิบัติตามวรรณกรรมช่วยสร้างสรรค์สังคมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ เป็นภาพสะท้อนที่ทำให้สามารถมองเห็นถึงสภาวะการดำรงอยู่ของสังคม และสมาชิกของสังคมนั้น ๆ ซึ่งยึดโยงประสานไว้ด้วยกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ อันเป็นเรื่องราวธรรมดาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของมนุษย์ มีนักวิชาการได้กล่าวถึงเศรษฐกิจไว้หลายทัศนะ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2554 (2554 : 1148) ให้คำอธิบายไว้ว่า เศรษฐกิจ หมายถึง งานเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน

นิศารัตน์ ศิลปเดช (2539 : 105) ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ว่า เศรษฐกิจเป็นเรื่องของการจัดปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จะทำให้ชีวิตอยู่รอดและปัจจัยเสริมอื่น ๆ ที่จะทำให้ชีวิตอยู่ดีมีคุณภาพสมกับความเป็นมนุษย์

สุนิตย์ เป็นนาบอน (2542 : 255 – 259) แสดงทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศไทยว่า การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่หนึ่งจนถึงฉบับปัจจุบัน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ ระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ ประการหนึ่ง คือ รัฐบาลสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ มากกว่าการพัฒนาเกษตรกรรมในชนบท ทั้ง ๆ ที่ประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะแรงงานเกือบร้อยละ 60 ยังคงอยู่ในภาคเกษตรกรรม เมื่อภาคเกษตรกรรมไม่ได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพในการผลิตรายได้ของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงต่ำกว่าผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ และเมื่อพิจารณาความแตกต่างของรายได้ตามภาคภูมิศาสตร์ก็ปรากฏว่า ประชากรในกรุงเทพฯ มีรายได้สูงกว่าประชากรในภาคอื่น ๆ เป็นอย่างมาก

เมื่อการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจระหว่างสังคมกับชนบทไม่เป็นธรรม จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการย้ายถิ่นฐานตามมา โดยเป็นการย้ายจากชนบทสู่เมือง เพราะมีแรงจูงใจหลายด้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของภาวดี ทองอุไทย (2533 : 583) ได้กล่าวว่า สาเหตุของการย้ายถิ่นฐานมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการจูงใจให้คนตัดสินใจย้ายถิ่น ส่วนแรงจูงใจในแง่ของแสงสีความเจริญในเมืองใหญ่นั้นเป็นอิทธิพลน้อยกว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ

นพพร ด่านสกุล (2549 : 25) สรุปลักษณะของเศรษฐกิจที่ปรากฏในสังคมไทย ดังนี้

1. สภาพเศรษฐกิจ ปัญหาด้านเศรษฐกิจเป็นปัญหาที่สะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์ยากขัดสนในการดำเนินชีวิตขาดแคลนเครื่องอุปโภคอันเป็นปัจจัยที่สำคัญของมนุษย์ เช่น ภาวะความยากจน ปัญหาการใช้จ่ายเงิน

2. การใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นหลักฐานสำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น ลักษณะการนิยมแต่งกายตามแฟชั่น การใช้สอยเครื่องอุปโภคดั้งเดิม และการใช้สอยเครื่องอุปโภคที่เป็นเทคโนโลยี

3. การประกอบอาชีพ กิจกรรมการทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถบ่งชี้ให้เห็นถึงสภาพทางเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจนประการหนึ่งในสังคมมีการประกอบอาชีพหลายลักษณะอาชีพที่เคยมีความนิยมและยังมีความนิยมตลอดจนอาชีพที่มักจะมีปัญหาต่าง ๆ ที่สะท้อนภาวะทางเศรษฐกิจ เช่น อาชีพเกษตรกร ศิลปินและกลุ่มผู้ใช้แรงงาน

บุญเกิด มาดหมาย (2550 : 14) ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ว่า เป็นการกระทำใด ๆ อันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจกและการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน

ดังนั้น สรุปได้ว่าภาพสะท้อนทางเศรษฐกิจส่วนมากจะเป็นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพชีวิตความเป็นอยู่ของคนแต่ละสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมชนบท วิถีชีวิตความเป็นอยู่ต้องอาศัยปัจจัยในด้านต่าง ๆ เป็นตัวช่วยเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้ในสังคมปัจจุบัน

ภาพสะท้อนด้านการศึกษา

ทุกสังคมย่อมจะต้องมีหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่มวลชน เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้รู้จักบรรทัดฐานของสังคม เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต การทำมาหาเลี้ยงชีพและวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ให้เพื่อสืบทอดต่อไป มีนักวิชาการได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการศึกษา ดังนี้

ม.ล. ปิ่น มาลากุล (2506 : 11 – 12) กล่าวว่า การศึกษากับการเรียนหนังสือนั้นแตกต่างกันมาก เพราะการเรียนหนังสือจำกัดอยู่ที่หนังสือและความรู้ในหนังสือเท่านั้น ส่วนการศึกษา คือ เครื่องมือทำให้เกิดความงอกงามทุกทางในตัวบุคคล การให้การศึกษาแก่เด็กนั้น คือ การส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา มุ่งหมายให้เด็กเจริญเติบโตเป็นบุคคลที่สมบรูณ์ ดำรงตนอยู่ได้ด้วยดีในภายหน้า จุดหมายปลายทางของการศึกษา คือ การเป็นพลเมืองที่ดี มีสัมมาอาชีพ

ป๋วย อึ้งภากรณ์ (2512 : 39 – 40) ให้แนวคิดทางการศึกษาไว้ว่า มนุษย์แต่ละคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีตนเอง ไม่ว่าจะเกิดมาจากสกุลใดหรือจากสถานที่ใด จากสิ่งแวดล้อมต่ำหรือสูง การศึกษาควรจะทำอย่างทั่วถึง ควรจะให้นักเรียนแต่ละคนสามารถรับกับการฝึกอบรมจนสุดความสามารถไม่ว่าผู้เรียนจะอยู่ในฐานะอย่างไร

สาโรช บัวศรี (2521 : 31) กล่าวถึง การศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ ความงอกงาม มนุษย์คือศูนย์กลางแห่งความงอกงาม เพราะมนุษย์แต่ละรูปแต่ละนางย่อมเจริญเติบโตตามกาลเวลาที่ผ่านไป แต่มนุษย์ไม่ใช่สัตว์ป่าที่จะให้กฎธรรมชาติเป็นผู้สอน มนุษย์เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้องเติบโตขึ้นภายในสังคม ภายใต้สายใยแห่งพันธะที่จำต้องมีต่อสังคม เขาต้องการการศึกษามาเป็นเครื่องมือในการปรับตัวหรือการศึกษา คือ การพัฒนาขันธ์ห้า เพื่อว่า โลภะ โทสะ โมหะ จะได้ลดน้อยถอยไปหรือว่าหมดไปในที่สุด

รวมถึง กิติมา ปรีดีดิลก (2521 : 117 – 119) กล่าวถึง สภาพของปัญหาสังคมไทยด้านการศึกษาในปัจจุบัน สรุปได้ว่า

1. ในสังคมเมือง จะขาดแคลนสถานที่เรียน เพราะทุกคนมุ่งจะเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยเท่านั้น

2. ในสังคมชนบท ชาวชนบทมีการศึกษาต่ำ ส่วนใหญ่มีความรู้แค่ประถมศึกษาปีที่ 4 ไม่สามารถหาความรู้ประกอบอาชีพเพิ่มเติมได้ เพราะยากจน รวมทั้งสังคมชนบทไม่มีค่านิยมด้านการศึกษาหรือไม่ค่อยเห็นความสำคัญ

3. สถาบันการศึกษาในชนบทไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน ขาดแคลนทุกสิ่งอันเป็นองค์ประกอบหลักในการจัดการศึกษาทั้งบุคคล วัสดุ ครุภัณฑ์ สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงกับสถาบันการศึกษาในเมือง

4. ครูยังเป็นอาชีพในสังคมที่ขาดสวัสดิการที่ดี มีผลทำให้การจัดการเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพได้

5. ผู้บริหารการศึกษาไม่เห็นความสำคัญของครูชนบท ไม่ส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน ครูชนบทขาดความก้าวหน้าในชีวิตการทำงาน

กฤษณา เพชรอำไพและคณะ (2541 : 14) กล่าวถึง การศึกษาของไทยว่า รัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศมีการกำหนดแผนการศึกษาเพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้และขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปจนถึง 7 ปี มีการตั้งโรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยม วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย เพื่อเพิ่มให้เพียงพอสำหรับความต้องการของประชาชน อย่างไรก็ตามสภาพการศึกษาในสังคมไทยส่วนใหญ่จบการศึกษาเพียงชั้นประถม ไม่มีโอกาสเรียนต่อในชั้นสูงขึ้น เนื่องจากอยู่ในครอบครัวชาวไร่ชาวนายากจน มีงบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาไม่เพียงพอ โรงเรียนต้องรับภาระในการเลี้ยงดูนักเรียนมากขึ้น เนื่องจากผู้ปกครองออกไปหารายได้ มีการแข่งขันในด้านการเรียนของนักเรียนทำให้นักเรียนไม่สามารถปรับตนเองได้ตามสภาพที่ครูและผู้ปกครองต้องการ

อีกทั้งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 1 – 4) ยกคำกล่าวของประเวศ วะสี กล่าวถึง การศึกษาไทยว่า หากระบบการศึกษาอยู่ในสภาวะวิกฤต วิกฤตนั้นจะกลายเป็นวิกฤตของสังคมเช่นเดียวกัน โดยวิกฤตในระบบการศึกษาไทยนั้นมีอยู่ 5 ประการ คือ

1. ด้านโอกาสและการเข้ารับการศึกษา
2. ด้านคุณภาพการศึกษา
3. ด้านความเสมอภาคในสิทธิทางการศึกษา
4. ด้านการพัฒนา เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเข้าถึงแหล่งเรียนรู้
5. ด้านความสามารถในการแข่งขัน

วิกฤตที่เกิดขึ้นทั้งมวลถือว่าเป็นวิกฤตการณ์ทางปัญญา ถ้าไม่สร้างความเข้มแข็งทางปัญญาจะเกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย

เพราะฉะนั้น การศึกษามีบทบาทสำคัญต่อสังคมในปัจจุบัน เพราะการศึกษามิใช่เป็นเรื่องของการแสวงหาความรู้เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งอย่างเดียว แต่เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความคิดและเกิดปัญญาในอันที่จะนำความรู้นั้นไปใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ภาพสะท้อนด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีผู้ให้คำนิยามคำนี้ไว้มากมาย สำหรับสังคมไทยนั้นคำว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำที่พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นผู้บัญญัติขึ้นและได้มีการใช้เป็นหลักฐานทางราชการครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2483 โดยแปลมาจากคำว่า culture ในภาษาอังกฤษ (จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2548 : 17)

พัทยา สายหู (2544 : 27) ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตที่กลุ่มคน (หรือสังคม) กำหนดขึ้นและยึดถือร่วมกัน อันประกอบด้วยวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ไม้สอย ระเบียบกฎเกณฑ์ แบบแผนวิธีการ ความคิดและความเชื่อ เป็นต้น

ดนัย ไชยโยธา (2546 : 45) ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นคำที่ถอดมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า culture ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า cultura ในภาษาละติน แปลว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง แต่คำว่า วัฒนธรรมในภาษาไทยเป็นคำสมาส รวมคำว่า วัฒนะ แปลว่า ความเจริญงอกงามและคำว่า ธรรม แปลว่า ระเบียบ ข้อปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2546 : 97) ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของชาติ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของประเทศชาติ

ดังนั้น สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนหรือพฤติกรรมที่คนในสังคมนั้นได้แสดงออกมาในลักษณะความเชื่อ ประเพณี ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนั้น ๆ

ลักษณะของวัฒนธรรม

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

วรวุธ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ (2546 : 47 – 48) ได้กล่าวถึง ลักษณะของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ เป็นมรดกของสังคม เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้ เป็นสมบัติส่วนร่วม และสามารถแลกเปลี่ยนได้ไม่ใช่สิ่งที่คงที่ตายตัว

อาจกล่าวได้ว่า มนุษย์เท่านั้นที่มีวัฒนธรรมในลักษณะที่เหนืออินทรีย์ในขณะที่สัตว์มีเพียงอินทรีย์ที่ได้รับการถ่ายทอดทางสายโลหิต ลักษณะที่อยู่เหนืออินทรีย์นั้นมนุษย์จะใช้สัญลักษณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การใช้ภาษาในการถ่ายทอดและใช้ศักยภาพในการปรับและเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม (จำนง อดิวัฒนสิทธิ์และคณะ, 2548 : 17)

ศิริรัตน์ แอนสกุล (2556 : 154) ได้จำแนกลักษณะของวัฒนธรรมได้ ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกสังคมและเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้
3. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม
4. วัฒนธรรมเป็นผลรวมของหลายสิ่งหลายอย่าง
5. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกัน
6. วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิต
7. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้
8. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของคนในสังคม
9. วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบความคิด ความรู้สึก การแสดงออก การกระทำของสมาชิกในสังคม
10. วัฒนธรรมมีลักษณะเหนืออินทรีย์ คือ มีลักษณะที่อยู่เหนือธรรมชาติหรือสัญชาตญาณของบุคคล

จากทัศนะของนักวิชาการจึงสรุปได้ว่า ลักษณะของวัฒนธรรม มีลักษณะที่เป็นมรดกของสังคม วัฒนธรรมเกิดจากเรียนรู้ของคนในสังคมและเป็นการปรับพฤติกรรมเข้ากับคนในสังคม เพื่อให้สังคมนั้น ๆ อยู่กันอย่างสงบสุข

ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้าหรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัยต่าง ๆ ขึ้นล้วนเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนวยประโยชน์แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดีและเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรมหรือศาสนาเกิดขึ้น

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อขึ้นมานั้นมีนักวิชาการหลายท่านได้ตั้งข้อสังเกตไว้มากมายดังที่พระยาอนุมานราชธน (อ้างถึงใน นพพร ด่านสกุล, 2502 : 28 – 29) กล่าวถึง มูลเหตุของความเชื่อเอาไว้ว่า

> "มีความเป็นธรรมดาอยู่อย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรหรือสิ่งไรถ้ามีลักษณะยังปกปิดเป็นเรื่องลึกลับอยู่ ไม่เผยออกให้ปรากฏเห็น เรื่องนั้นหรือสิ่งนั้นย่อมทำให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น ยิ่งปิดบังมากเท่าใดก็ยิ่งเร้าใจให้อยากรู้อยากเห็นมากขึ้นเท่านั้น เมื่อไม่สามารถจะรู้ได้เห็นได้ก็ต้องใช้วิธีนึกเอาหรือเดาเอาให้สะใจว่า คงจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้โดยอาศัยเปรียบเทียบกับสิ่งที่เห็นว่าใกล้เคียงกับที่ตนเคยรู้เคยเห็นมาก่อนหรือไม่ก็นึกเดาเอาตามเรื่องราวที่เคยมีคำกล่าวหรือบอกเล่าไว้ก่อน ถ้าเรื่องราวที่ได้รับบอกเล่าไม่ตรงกับอารมณ์ที่ต้องการจะเชื่ออยู่แล้วก็จะเชื่อทันที"

บุปผา ทวีสุข (2520 : 18) อธิบายว่า มีเหตุผลสองประการที่มนุษย์สร้างความเชื่อขึ้นมา กล่าวคือ

1. มาจากความกลัวของมนุษย์ที่ส่วนใหญ่มีต่อธรรมชาติ
2. มาจากความฉลาดของมนุษย์ที่มีประสบการณ์มากกว่า มีเจตนาให้กลุ่มชนในสังคมเชื่อฟังและปฏิบัติตามโดยอาจมีจุดมุ่งหมายต่าง ๆ กันไป

ภาสพงษ์ ผิวพอใช้ (2547 : 60 – 61) ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า สภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจเห็นคล้อยตาม และพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นให้เกิดความมั่นใจ เห็นคล้อยตามปฏิบัติตามด้วยโดยไม่คำนึงว่าความเชื่อนั้น ๆ จะมีเหตุผลที่พิสูจน์ได้หรือไม่ ซึ่งไม่จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง

นพพร ด่านสกุล (2549 : 201) ให้ทัศนะของความเชื่อว่า ความเชื่อยังมีเหตุปัจจัยที่เป็นรูปธรรม เช่น ความเชื่อที่น่าจะเกิดจากการรู้เท่าทันเหตุการณ์เพราะได้มีประสบการณ์มาแล้ว ความเชื่อที่น่าจะเกิดจากการคาดหวังว่ามีความน่าจะเป็นไปได้เช่นนั้นเพราะเป็นเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว ความเชื่อในลักษณะเช่นนี้ก่อเกิดขึ้นเองจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำในสังคมมนุษย์ โดยอาจแบ่งความเชื่อได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ความเชื่อที่เกี่ยวกับประสบการณ์พิเศษเหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อที่เกิดจากความกลัวในสิ่งลี้ลับ ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามนิมิตฝัน ความเชื่อเกี่ยวกับมงคลและอัปมงคล ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมและพิธีการ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับบุญกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ ชาติใหม่ภพใหม่ เป็นต้น

2. ความเชื่อที่เกี่ยวกับประสบการณ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติและการสังเกตธรรมชาติ ความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพและสวัสดิภาพ ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์ ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ เป็นต้น

จากทรรศนะของนักวิชาการที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า ความเชื่อน่าจะเกิดมาจากความไม่รู้ ความไม่รู้ทำให้เกิดความกลัว จึงต้องคิดสร้างความเชื่อขึ้นมาเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นมั่นคงในชีวิต

ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

สังคมมนุษย์นั้นอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ ในแต่ละกลุ่มก็มีหลักคิด หลักการปฏิบัติของตนตามทรรศนะแห่งตน หลักคิดและหลักการปฏิบัติของสังคมต่าง ๆ อาจจะมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างและถ้ายอมรับกันเป็นส่วนใหญ่ก็จะเรียกว่าค่านิยม มีนักวิชาการหลายท่านได้ความหมายของค่านิยม ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2554 (2554 : 253) ให้คำอธิบายไว้ว่า ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง

สนิท สมัครการ วิเคราะห์ค่านิยมของไทยออกเป็น 3 กระแสใหญ่ ๆ คือ

1. ภาพสะท้อนด้านค่านิยมในการนับถือบุคคล สังคมไทยให้ความสำคัญของบุคคลค่อนข้างสูง ถือว่าเป็นหลักสำคัญที่จะมองข้ามกันไม่ได้ มีความนิยมยกย่องความเป็นผู้ใหญ่ ความอาวุโส ความเป็นเจ้าคนนายคน เป็นต้น

2. ภาพสะท้อนด้านค่านิยมในความรักสนุก แนวทางของพระพุทธศาสนาอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนไทยเป็นคนเจ้าทุกข์ ไม่ค่อยพบเห็นพฤติกรรมสุดโต่ง ไม่นิยมทำอะไรที่ดู

จริงจังจนเกินไป มีพฤติกรรมประนีประนอมสูง มีเสรีภาพในการบริโภค รักสนุกและมีความร่าเริงสดใสอยู่ค่อนข้างมาก

3. ภาพสะท้อนค่านิยมในความเชื่อเรื่องบุญกรรม การที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธทำให้มีความเชื่อในเรื่องบุญกรรมอยู่มากจนมีคำพูดหลายสำนวนที่พูดติดปาก เช่น บุญทำกรรมแต่ง ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ตามบุญตามเกิด เป็นต้น

สุพัตรา สุภาพ (2531 : 22 – 26) กล่าวถึง ค่านิยมที่มีความแตกต่างกันของคนชนบทกับคนเมือง ชาวชนบทมีค่านิยมในเรื่องคุณงามความดีทางศาสนาเป็นตัวควบคุม ยอมรับบุญรับกรรมโดยไม่โต้แย้ง ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ เชื่อถือโชคลาภ ชอบเลี่ยงทาย นิยมเครื่องประดับ นิยมคุณความดี นิยมพิธีการและการทำบุญเกินกำลัง ชอบเป็นฝ่ายรับมากกว่าฝ่ายรุก ยอมนบนอบแก่อำนาจราชศักดิ์ มีความสันโดษและหวังความสุขชั่วหน้า ส่วนค่านิยมในเมือง เชื่อในเรื่องเหตุผลและผลขึ้นอยู่กับเวลา แข่งขันกันมาก นิยมตะวันตก ชอบจัดงานพิธี ฟุ่มเฟือยหรูหรา นิยมวัตถุ ชอบทำอะไรเป็นทางการ ยกย่องผู้มีตำแหน่ง ขาดระเบียบวินัย ไม่รักของส่วนรวม พูดมากกว่าทำไม่ชอบเห็นใครเหนือกว่า และเห็นแก่ตัวไม่เชื่อใจใคร

ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2531 : 88) ความหมายว่า ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเป็นหรือกลับกลายมาเป็น เป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งบังคับต้องทำต้องปฏิบัติเป็นสิ่งที่คนบูชา ยกย่องและมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของค่านิยมของสังคมจึงเป็น “วิถีของการจัดรูปความประพฤติ” ที่มีความหมายต่อบุคคลและเป็นแบบฉบับความคิดที่ยังแน่นสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของคนในสังคม

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536 : 5 – 6) กล่าวถึงค่านิยมโดยทั่ว ๆ ไปของสังคมไทยว่า รักพระมหากษัตริย์ นับถือพุทธศาสนา บูชาเงิน ยกย่องอำนาจ นิยมเจ้านายและยศถาบรรดาศักดิ์ เคารพผู้อาวุโส รักพวกรักพ้อง กตัญญูรู้บุญคุณคน ยกย่องผู้มีความรู้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รักความเป็นไท ไม่ชอบขัดใจใคร ไม่ตรงต่อเวลา ชอบผัดผ่อนเลื่อนเวลา ให้อภัยกันง่าย ยิ้มเสมอ นิยมวัตถุสิ่งของ ไม่กล้าเสี่ยง ขาดความอดทน ชอบเสี่ยงโชค ขาดความกระตือรือร้น รักความสนุกสนาน ชอบความสบาย ชอบงานพิธี เชื่อถือโชคลาง ขาดระเบียบวินัย สอดรู้สอดเห็น ชอบโฆษณา ชอบของแจกหรือของแถม ลืมง่าย กินพร่ำเพรื่อ ชอบนับญาติ นิยมบุคคลมากกว่าอุดมการณ์ สุภาพเรียบร้อย ชอบต่อรองและชอบพูดหรือบอกเล่าเกินกว่าความจริง

นพพร ด่านสกุล (2538 : 169) แสดงทัศนะเกี่ยวกับค่านิยม ไว้ว่า ค่านิยมเป็นแนวคิดแนวปฏิบัติหลักของทางสังคมที่สังคมจะต้องยึดถือไว้เป็นบรรทัดฐานเพื่อที่จะได้ทำหน้าที่ชี้วัดความคิดการปฏิบัติของสมาชิกในสังคมซึ่งจริง ๆ แล้วก็น่าจะมีแนวคิดแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกลมกลืนกับค่านิยมแห่งสังคมที่ตนดำรงอยู่ การยึดถือค่านิยมเป็นหลักในการคิดการปฏิบัติให้

ถูกต้องเหมาะสมนั้นย่อมถือว่าเป็นพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของของสังคมมนุษย์ ซึ่งสามารถใช้เป็นบรรทัดฐานอันหนึ่งที่ชี้วัดแนวโน้มของสถานภาพทางจริยธรรมในสังคมได้โดยประเมินค่านิยมต่าง ๆ ที่ฝังตัวอยู่ในห้วงแห่งความคิด ความระลึกรู้และสามารถแสดงออกมาทางพฤติกรรมอย่างเป็นธรรมชาตินั้นถูกเรียกขานกันเป็นสากลว่า "ค่านิยมพื้นฐาน"

สรุปได้ว่า ค่านิยมเป็นพฤติกรรมของบุคคลต้องการยึดถือ ปฏิบัติตามความเชื่อ ตามหลักการที่สังคมยอมรับเมื่อทำแล้วเกิดความสุข ความสุขที่ได้เห็น ความสุขที่ได้ทำตามตัวอย่าง

เพราะฉะนั้น จากการศึกษาแนวคิดด้านภาพสะท้อนสังคม ผู้วิจัยเห็นว่า สังคมเป็นจุดกำเนิดของวรรณกรรมและมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมเพราะสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ รวมทั้งสภาพความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียมของผู้ร่วมสังคมหรือแม้กระทั่งความคิดเห็น ความนึกคิด ความรู้สึกของมนุษย์ มักจะทำให้ผู้เขียนนำมาบันทึกไว้ในหนังสือ โดยผ่านวิธีการเขียนหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญทางสังคมว่าขณะนั้นสภาพสังคมเป็นอย่างไร คนในสังคมประสงค์จะอ่านเรื่องราวประเภทใด ผู้เขียนก็ต้องสร้างงานนั้นเพื่อสนองความปรารถนาของผู้อ่านอยู่เสมอ เพราะผู้แต่งวรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงย่อมตกอยู่ใต้อิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมในยุคสมัยของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาพสะท้อนทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและค่านิยมที่ปรากฏในเรื่องสั้นของนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" ซึ่งมีผู้แต่งที่หลากหลายอาชีพ การศึกษาสังคมและผลของการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจสภาพสังคมในด้านต่าง ๆ ได้มากขึ้น และชี้ให้เห็นว่า เรื่องสั้นในนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" ได้สะท้อนค่านิยม พฤติกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งจารีตประเพณีที่สั่งสมกันมาจนเป็นวัฒนธรรมไทยของไทยในยุคปัจจุบัน

แนวคิดด้านวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น

เรื่องสั้นเป็นงานเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่มีเสน่ห์อีกรูปแบบหนึ่งที่ผิดแผกไปจากนิทานเรื่องสั้นที่มีคุณค่าจะให้แง่คิด ความรู้และปรัชญาชีวิต และจัดเป็นงานเขียนที่ช่วยกระตุ้นผู้คนให้เห็นแง่มุมใหม่ ๆ ในการพัฒนาหรือเตือนสติผู้คนในสังคมให้รู้จักยั้งคิด เพื่อการก้าวไปข้างหน้าหรือหาทางช่วยเหลือสังคมได้ด้วยสำนึกของตน เรื่องสั้นเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่ง ที่ฉายภาพสะท้อนสภาวะทางสังคมแห่งยุคสมัยและได้นำเสนอความเป็นไปของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณีรวมถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปัญหาของสังคมที่เห็นอยู่รอบด้านได้อย่างตรงประเด็น ซึ่งมีนักวิชาการได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องสั้นไว้หลากหลายในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ความหมายของเรื่องสั้น

เรื่องสั้นถือได้ว่าเป็นวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่ง มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องสั้นเอาไว้หลายแง่มุม อย่างเช่น

เจือ สตะเวทิน (2510 : 29) กล่าวว่า เรื่องสั้นเป็นวรรณคดีประเภทร้อยแก้วที่อาศัยศิลปะและเทคนิคในการเขียนต่างกับวรรณคดีประเภทร้อยแก้วประเภทอื่น ๆ เรื่องสั้นจึงมีลักษณะพิเศษ เรื่องสั้นมีลักษณะเฉพาะตัวไม่เหมือนกับเรื่องอื่นใด เรื่องสั้นเป็นตัวของตัวเองโดยแท้

เปลื้อง ณ นคร (2511 : 22) อธิบายว่า เรื่องสั้นเป็นเรื่องประเภทบันเทิงคดีหรือ Fiction ซึ่งแสดงว่าไม่ใช้เรื่องจริงเป็นเรื่องสมมุติ แต่ผู้อ่านหรือผู้เขียนก็ต้องนึกเสมือนมันเป็นเรื่องจริง เพราะเนื้อหาของเรื่องนั้นก็ได้มาจากชีวิตจริง ๆ นั่นเอง

วิทย์ ศิวศริยานนท์ (2524 : 10) กล่าวไว้ว่า "ถ้าจะถามว่าเรื่องสั้นสมัยใหม่นี้จะให้บทนิยามอย่างไรและที่ว่ามีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวนั้น คือ ลักษณะอย่างไร ก็ไม่มีผู้ใดสามารถให้คำตอบที่กว้างขวางพอและเป็นที่พอใจทุกฝ่ายได้ ทั้งนี้เพราะเรื่องสั้นสมัยปัจจุบันมีลักษณะยืดหยุ่นไม่ตายตัวแล้วแต่ทัศนะและฝีมือของศิลปินเป็นราย ๆ ไป"

ทัศนะของ วิทย์ ศิวศริยานนท์ ยังสอดคล้องกับข้อสังเกตของสุดารัตน์ เสรีวัฒน์ (2522 : 20 – 23) ที่กล่าวว่า ทฤษฎีและนิยามของเรื่องสั้นไม่อาจครอบคลุมลักษณะของเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ทั้งหมด บางครั้งทฤษฎีและนิยามดูจะเป็นของเก่าที่ตามวิวัฒนาการของเรื่องสั้นไม่ทันด้วยซ้ำไป ทั้งนี้เกิดจากสาเหตุ 5 ประการ คือ

1. ทฤษฎีและนิยามต่าง ๆ เป็นการรวบรวมของนักวิชาการแต่...
2. นักเขียนเขียนตามความถนัดของตนโดยอาจอาศัยเพียงหลักสำคัญ ๆ เท่านั้น เพื่อให้เรื่องที่เขียนไม่ออกจากแนวของเรื่องสั้นจนเกินไป
3. การสร้างทฤษฎีและนิยามเรื่องสั้นของนักวิชาการ มักรวบรวมมาจากเรื่องสั้นเก่า ขาดการขยายขอบเขตหรือปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย
4. นักวิชาการที่อยู่ในวัยเดียวกับนักเขียนมีน้อยและส่วนใหญ่จะสนใจงานเขียนประเภทนวนิยายมากกว่าเรื่องสั้น ทำให้ความต่อเนื่องของการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นขาดช่วงไป
5. นักเขียนใหม่ ๆ มีจินตนาการเสรีขยายขอบเขตของเรื่องสั้นออกไปกว้างขวางกว่าทฤษฎีที่นักวิชาการสรุปไว้จากข้อมูลเรื่องสั้นเก่า ๆ

ไพโรจน์ บุญประกอบ (2539 : 37 – 38) แสดงความคิดเห็นไว้ว่า เรื่องสั้น คือ บันเทิงคดีขนาดสั้นแม้จะไม่กำหนดแน่นอนตายตัวว่าความยาวต้องเป็นเท่าใด แต่มีลักษณะเด่นเป็นเกณฑ์กลางอยู่ว่าต้องเสนอแก่นเรื่องเพียงประการเดียว โดยแสดงออกมาในวิกฤติการณ์เดียวของช่วงชีวิต

426952

ตัวละคร มีตัวละครน้อย ใช้ฉากและเวลาจำกัด ลักษณะเด่นเหล่านี้ต้องนำไปสู่ความสมบูรณ์ในตัวเองของเรื่องสั้น ทำให้เรื่องสั้นมีลักษณะเสร็จสิ้นกระแสความในตัว

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า เรื่องสั้น คือ บันเทิงคดีขนานสั้น ไม่มีการกำหนดตายตัวว่าจะมีความยาวเท่าไร แต่มีลักษณะเป็นการเสนอแก่นเรื่องประการเดียวหรือเป็นเหตุการณ์ในช่วงชีวิตหนึ่งของตัวละครที่ผู้เขียนได้จิตนาการขึ้นหรือเป็นประสบการณ์ของผู้แต่งเอง ที่นำมาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวที่ต้องการสื่อให้กับผู้อ่าน จึงถือได้ว่าเรื่องสั้นมีลักษณะที่มีลักษณะความสมบูรณ์ในตัวเอง

ที่มาของเรื่องสั้น

เรื่องสั้นเป็นบันเทิงคดีประเภทเรื่องเล่าชนิดหนึ่ง ซึ่งการเล่าเรื่องนั้น เริ่มต้นจากเรื่องราวที่ตนเองได้พบเห็นมาให้ผู้อื่นได้รับรู้ในเรื่องราวนั้น ๆ ซึ่งถือเป็นธรรมชาติของการสื่อสารลักษณะหนึ่งของมนุษย์ที่เชื่อกันว่ามีมานานแล้วตั้งแต่ยุคที่ยังอาศัยอยู่ในถ้ำ เข้าป่าหาล่าสัตว์เพื่อยังชีพ เมื่อพบเหตุการณ์ตื่นเต้น มีการต่อสู้กับสัตว์ร้ายก็นำมาเล่าให้คนอื่นรับรู้ บางครั้งเกิดเหตุทำนองเดียวกันบ่อย ๆ การเล่าซ้ำก็ดูจืดชืดไม่น่าสนใจอีกต่อไป ดังนั้นเพื่อให้เกิดสีสันน่าสนใจยิ่งขึ้น ผู้เล่าจึงแต่งเติมเรื่องราวอันแสดงถึงความเก่งกล้าของตนเองจนเกินความจริงและกลายสภาพจากเรื่องเล่าธรรมดา ๆ มาเป็นนิทาน ดังนั้นจะเห็นว่าวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นมีมานานแล้ว การเล่าเรื่องและพัฒนากลายมาเป็นนิทานเช่นนี้ เป็นรูปแบบดั้งเดิมที่ปรากฏอยู่ทุกชาติทุกภาษา และถือเป็นต้นกำเนิดของเรื่องสั้น ดังที่ วิทย์ ศิวศริยานนท์ (2524 : 9 – 10) กล่าวไว้ว่า

> นิทานเก่าแก่เช่นนี้ (สั้น ๆ จบในตัว) มีอยู่มากมายในทุกชาติทุกภาษา เช่น นิยายเรื่องสองพี่น้องในวรรณคดีอียิปต์ซึ่งเกิดคริสต์ศตวรรษตั้งแต่ 3,000 ปี ชาดก นิทานอีสปและนิทานในปัญจตันตระ นิทานต่าง ๆ ในคัมภีร์ไบเบิลภาคเดิมและนิยายอุปมาในคัมภีร์ไบเบิลภาคใหม่ ประวัตินักบุญต่าง ๆ ในคริสต์ศาสนานิยายต่าง ๆ ในอาหรับราตรีและเดคารอน โดยนัยอันกว้าง นิทานและนิยายเหล่านี้อาจถือว่าเป็นเรื่องสั้นได้ทั้งนั้น

ส่วนเพลินตา (2538 : 192) ให้ทัศนะว่า ในบรรดาเรื่องแต่งหรือบันเทิงคดีด้วยกัน เรื่องสั้นเป็นที่นิยมอ่าน และนิยมเขียนกันโดยกว้างขวาง เรื่องสั้นเป็นรูปแบบทางวรรณกรรมที่เป็นธรรมชาติที่สุด ดั้งเดิมที่สุดและสืบต่อกันมานานที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์เราแต่ละคนย่อมมีเรื่องเล่าหรือเคยเล่าเรื่องกันมาบ้างไม่มากก็น้อย อย่างไรก็ตามรูปแบบและเนื้อหาสืบต่อมา สะท้อนความคิดและสภาพแต่ละยุคสมัย

อย่างไรก็ตาม พัฒนาการในการเล่านิทานไทยนั้นมีความแตกต่างจากชาวตะวันตกประการหนึ่ง คือ นอกจากการแต่งเติมเรื่องราวจากต้นเค้าเดิมแล้ว ยังมีการปรับเปลี่ยนวิธีการเล่าเป็นร้อยกรอง ใช้เครื่องดนตรีและผู้แสดงประกอบ เรียกว่า นิทานทรงเครื่อง อันเป็นที่มาของการ

ขับเสภา ส่วนชาติตะวันตกได้พัฒนาเนื้อหาข้อมูล จัดวางระเบียบวิธีการนำเสนอจนกลายมาเป็นรูปแบบของเรื่องสั้นโดยคำนึงถึงลักษณะและองค์ประกอบเป็นสำคัญ

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า แม้เรื่องสั้นจะมีต้นเค้ามาจากนิทานหรือตำนาน แต่ก็ได้พัฒนารูปแบบจนมีลักษณะเฉพาะซึ่งจุดหมายของผู้แต่งต้องการเสนอเรื่อง แก่นเรื่อง การดำเนินเรื่อง ตลอดจนรูปแบบและกลวิธีในการแต่งที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องนั้น จึงทำให้เรื่องสั้นมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและมีผู้เขียนที่หลากหลายเกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน

ลักษณะของเรื่องสั้น

การเขียนเรื่องสั้นของไทยมีพัฒนาการมาจากการแต่งนิยาย นิทานของไทยเดิมประกอบกับการรับอิทธิพลทางแบบอย่างการเขียนมาจากนักเขียนชาวตะวันตก เช่น โอ. เฮ็นรี่ และกีย์ เดอ โมปัสซังค์ ทำให้เกิดเป็นวรรณกรรมบันเทิงคดีร้อยแก้วอย่างใหม่ของไทยขึ้นในราวปี พ.ศ. 2472 และนิยมเขียนกันอย่างแพร่หลายในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2472 – พ.ศ. 2516 เรื่องสั้นในระยะแรกนี้มีลักษณะสำคัญที่พอจะสังเกตเห็นได้ชัด มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของเรื่องสั้นไว้ดังนี้

เปลื้อง ณ นคร (2507 : 71) สรุปลักษณะเรื่องสั้นตามความเห็นของ เจ. แบร์ก เอเซนเวน (J. Berg Esenwein) ไว้ 7 ประการ คือ

1. เรื่องสั้นต้องมีพฤติกรรมสำคัญอันเป็นต้นเรื่องแต่เพียงอย่างเดียว
2. เรื่องสั้นต้องมีตัวละครที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในท้องเรื่องเพียงตัวเดียว
3. เรื่องสั้นต้องมีจินตนาการหรือมโนภาพให้ผู้อ่านเห็นคล้อยตามไปด้วย
4. เรื่องสั้นต้องมีโครงเรื่องหรือผูกเค้าเรื่องให้ผู้อ่านฉงนและสนใจ
5. เรื่องสั้นต้องเขียนอย่างกระชับรัดกุม
6. เรื่องสั้นต้องมีการจัดรูป ลำดับพฤติกรรมให้มีชั้นเชิงชวนอ่าน
7. เรื่องสั้นต้องทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่ง

เจือ สตะเวทิน (2517 : 238 – 239) กล่าวถึง ลักษณะของเรื่องสั้นจะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. โครงเรื่อง (Plot) หมายถึง การผูกโครงของเรื่อง เป็นการร่างเรื่องอย่างคราว ๆ ว่าจะให้เหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร ดำเนินไปอย่างไรและจบอย่างไรจึงจะแสดงจุดมุ่งหมายของเรื่องได้เด่นชัดที่สุด และจะต้องคำนึงถึงความน่าติดตามด้วย

2. เรื่องสั้นจะต้องมีจุดมุ่งหมายของเรื่องเพียงประเด็นเดียว เรื่องสั้นเรื่องหนึ่งควรแสดงโลกทัศน์หรือความคิดในแง่ใดแง่หนึ่งของชีวิตเพียงประการเดียว ขอให้รำลึกว่าเรื่องสั้นมีข้อจำกัดด้านความยาว ผู้เขียนจะต้องพยายามแสดงจุดมุ่งหมายที่ต้องการจะสื่อสารของตนให้

ชัดเจนด้วยข้อความไม่กี่หน้า จึงจำเป็นอยู่เองที่จะมีประเด็นอื่น ๆ นอกจากจุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่องไม่ได้ ผิดกับการเขียนนวนิยายซึ่งผู้เขียนสามารถแสดงประเด็นปัญหาและความเห็นได้มากกว่า

3. เรื่องสั้นต้องใช้ฉากและเวลาในการดำเนินเรื่องน้อย เรื่องสั้นส่วนใหญ่มักมีฉากสำคัญเพียงฉากเดียว เปิดเรื่อง ดำเนินเรื่องและปิดเรื่องที่ฉากนั้น ส่วนเวลาในการดำเนินเรื่องน้อยมิได้หมายความว่าระยะเวลาของเหตุการณ์ในเรื่องจะยาวนานเกินเท่านี้ไม่ได้ ระยะเวลาของเหตุการณ์ในเรื่องสั้น กระชับ โดยใช้ศิลปะของการเขียน

4. เรื่องสั้นต้องมีตัวละครน้อย เนื่องจากลักษณะของเรื่องสั้นจะต้องมีเหตุการณ์สำคัญอย่างเดียว จุดมุ่งหมายเดียวและผลงานของเรื่องเพียงอย่างเดียว จึงจำเป็นต้องมีตัวละครเอกน้อยด้วย เพื่อดำเนินเรื่องไปสู่จุดหมายสำคัญของเรื่องได้รวดเร็วและเป็นเอกภาพ

5. เรื่องสั้นต้องมีเรื่องราวสั้น มีหลักพอสรุปได้ว่าคำทุกคำที่เขียนลงไปจะต้องมีผลต่อการมุ่งไปสู่จุดหมายของเรื่อง ไม่บรรยายหรือพรรณนายืดยาวโดยใช่เหตุ แต่จะกำหนดแน่นอนว่าความยาวควรจะเป็นเท่าไรก็ทำได้ยาก ปกติเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ตามนิตยสารจะมีความยาวประมาณ 4 – 6 หน้า พิมพ์ยาว แต่ที่สั้นหรือยาวกว่านี้ก็มีบ้าง

6. เรื่องสั้นต้องมีความกระชับรัดกุมทุกด้าน ลักษณะนี้คือผลรวมของลักษณะ 5 ประการ ดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเรื่องสั้นต้องอาศัยศิลปะการเขียนและกลวิธีต่าง ๆ เพื่อสร้างความกระชับรัดกุมในเรื่องสั้นของตน

ปริญญา เกื้อหนุน (2537 : 11 – 14) กล่าวถึง ลักษณะของเรื่องสั้นไว้ว่า เรื่องสั้นเป็นงานเขียนบันเทิงคดีรูปแบบหนึ่ง ที่มักเขียนใช้เทคนิคพิเศษทางภาษา รูปแบบและโครงสร้างถ่ายทอดออกมาสู่ผู้อ่าน เป็นการยืนยันประสบการณ์ที่ต่อเนื่องของชีวิตผ่านการเขียนโดยอาศัยตัวละครที่สร้างขึ้นมาให้มีชีวิตชีวาที่น่าสนใจ เรื่องสั้นเป็นรูปแบบการเขียนที่มีความยาวไม่มากกะทัดรัด ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมีลักษณะ ดังนี้

1. มีขนาดความยาวของเรื่องตั้งแต่ 1,000 – 10,000 คำ สามารถอ่านจบได้ในเวลาอันสั้น

2. มีตัวละครน้อย ความเปลี่ยนแปลงของตัวละครในเรื่องมีน้อย มีเหตุการณ์เดียวมีฉากน้อย โครงเรื่องไม่ซับซ้อน

3. มีความเป็นหนึ่งเดียว คือ มีความคิดหลักเพียงอย่างเดียว

4. นำผู้อ่านไปสู่โลกแห่งจินตนาการ เพราะเรื่องสั้นเป็นเรื่องแต่งหรือสมมติขึ้นด้วยภาษาที่สร้างภาพ เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความนึกคิด เพื่อชักนำผู้อ่านไปสู่โลกจินตนาการแต่มีความสมจริงเป็นพื้นฐานน่าเชื่อถือ

5. มีการใช้ภาษาแบบเล่าเรื่อง กล่าวคือ ใช้โวหารหลายแบบร่วมกันเพื่อเล่าเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบทั้งบรรยาย พรรณนาและบทสนทนา โดยจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืน เพื่อแสดงความสมจริงให้เกิดขึ้นในเรื่องสั้น

ธวัช ปุณโณทก (2527 : 95 – 97) กล่าวถึง ลักษณะที่ดีของวรรณกรรมเรื่องสั้น สรุปได้ดังนี้

1. มีความกลมกลืนกันระหว่างเนื้อหาและรูปแบบ คือ การผสมผสานกันอย่างสนิทระหว่างเหตุการณ์ ปัญหา (เนื้อหา) และสุนทรีย์ (รูปแบบ) โดยใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องอย่างมีประสิทธิภาพ

2. มีความคิดริเริ่ม คือ สามารถให้แนวคิดที่แปลกใหม่แก่ผู้อ่าน เพื่อการสร้างสรรค์สังคมที่ดีขึ้น ไม่มีความพึงใจในสภาพที่ดีแผ่สังคมอย่างหยุดนิ่ง ทำให้เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าแห่งสาระสำคัญ ในการเสนอแนวคิดใหม่ต้องอยู่บนพื้นฐานของชีวิตแห่งมวลมนุษย์ผู้เขียนต้องมีทัศนะที่ถูกต้อง

3. ความแจ่มชัด คือ ความชัดเจนของเนื้อหา และแนวคิดที่ผู้เขียนพยายามสำแดงให้ผู้อ่านรับรู้ บนพื้นฐานที่เรียบง่ายธรรมดา

4. ความง่าย คือ ความจริงเป็นสามัญธรรมดา ซึ่งทุกคนสามารถเข้าใจได้ง่ายซึ่งความง่ายนี้ต้องสัมพันธ์กับความงามอีกด้วย

5. ความงาม มี 2 ลักษณะ คือ

5.1 ความงามด้านอัตวิสัย หมายถึง ความงามที่ถือความเห็นของปัจเจกบุคคลเป็นเกณฑ์ คือ ความพึงพอใจ การสะเทือนอารมณ์และความเพลิดเพลินของผู้อ่านต่อการแสดงอารมณ์ของผู้เขียน

5.2 ความงามด้านภววิสัย หมายถึง ความงามที่ถือภาวะของสังคมเป็นเกณฑ์ คือ ความสำนึกร่วมของผู้เขียนและผู้อ่าน รวมทั้งประชาคม ฉะนั้นวรรณกรรมเหล่านี้จึงมีความงามที่เป็นตัวของตัวเองเป็นแก่นแท้ของความงาม

6. ความคิดสร้างสรรค์ วรรณกรรมที่ดีมิได้ให้แต่ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านอย่างเดียวแต่ยังให้แนวคิด ปรัชญาชีวิตและคุณค่าทางวิชาการด้วย อีกทั้งผู้เขียนต้องมีความสำนึกในการรับผิดชอบต่อสังคมและเพื่อนมนุษย์อีกด้วย

เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า เรื่องสั้นมีลักษณะเป็นงานเขียนบันเทิงคดีรูปแบบหนึ่งมีการผูกเรื่องที่น่าสนใจ ตัวละครในการดำเนินเรื่องน้อย เนื้อเรื่องมีความขัดแย้งแล้วจบลงด้วยเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีจุดมุ่งหมายของเรื่องเพียงความคิดเดียว ระยะเวลาของเหตุการณ์ในเรื่องมีความกระชับสามารถอ่านรวดเดียวจบในเวลาตั้งแต่ 5 นาที ถึงอย่างมาก 40 นาที

คุณค่าของเรื่องสั้น

เรื่องสั้นเป็นงานเขียนที่เกิดจากการสร้างสรรค์ด้วยพลังสติปัญญาของมนุษย์ ซึ่งไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยความจงใจในการที่จะสื่อสารกับคนอื่นหรือต้องการระบายความรู้สึกนึกคิดของตนเองก็ตาม แต่ก็มักพบว่าได้เกิดผลโดยรวมต่อทั้งผู้เขียนและผู้อ่าน อันแสดงให้เห็นคุณค่าของเรื่องสั้น 3 ประการด้วยกัน (สุทัศน์ วงศ์กระบากถาวร. 2537 : 11) คือ

1. บันเทิงอารมณ์ เรื่องสั้นเป็นงานเขียนประเภทบันเทิงคดี ดังนั้นจึงมุ่งเน้นไปที่ความบันเทิงเป็นหลัก แม้ในระยะต่อมาจะปรากฏว่ามีเรื่องสั้นที่มุ่งเสนอความคิดมากขึ้นก็ตาม แต่เสน่ห์ของเรื่องสั้นยังอยู่ที่ความเพลิดเพลินทางอารมณ์อยู่นั่นเอง

2. เพาะบ่มปัญญา เรื่องสั้นในปัจจุบันมุ่งแสดงให้เห็นสภาพอันแท้จริงของชีวิตผู้เขียนให้ความสนใจกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมมากกว่าเดิม และยังแฝงไว้ด้วยแนวคิดอันเป็นประโยชน์ สาระความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนแนวทางหรือทางออกในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในชีวิตอีกด้วย

3. ส่งเสริมจินตนาการ เรื่องสั้นนอกจากจะเกิดขึ้นโดยความคิดของผู้เขียนที่สมมติเรื่องราวขึ้นมาแล้ว เรื่องสั้นในปัจจุบันจึงมักเหลือที่ว่างให้คนอ่านนำไปคิดต่อหรือจัดอยู่ในประเภท "จบแต่ไม่จบ" นั่นเอง

วนิดา บำรุงไทย (2544 : 161 – 169) กล่าวว่า การที่นวนิยายและเรื่องสั้นมีบทบาทอย่างมากในโลกวรรณกรรมในฐานะที่ได้รับความนิยมแพร่หลายเป็นเวลายาวนานนั้น นับเป็นสิ่งบ่ชี้ว่าวรรณกรรมบันเทิงชนิดนี้จะต้องมีสาระหรือคุณค่าอันสำคัญลึกซึ้ง มิใช่เพียงเรื่องที่อ่านให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ซึ่งที่จริงก็เป็นคุณค่าประการหนึ่งของนวนิยายเท่านั้น ได้แบ่งคุณค่าของของเรื่องสั้น 6 ประการ คือ

1. คุณค่าด้านความบันเทิง กล่าวในแง่คุณค่าหรือคุณประโยชน์ของเรื่องสั้นในด้านความเพลิดเพลินบันเทิงนี้เป็นคุณค่าที่สัมผัสได้โดยง่ายก่อนสารอื่นใด ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงคุณค่าของ นวนิยายในแง่นี้จึงไม่มีผู้ใดปฏิเสธ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้อ่านโดยทั่วไปมักเจาะจงต้องการและถือเป็นประโยชน์ประการแรกของการอ่านอีกด้วย

2. คุณค่าด้านการสร้างเสริมจินตนาการ สืบเนื่องจากการที่นวนิยายเป็นเรื่องสมมุติซึ่งผู้เขียนเสนอหรือวาดภาพโลก และตัวละครแห่งจินตนาการขึ้น ผู้อ่านจึงต้องเตรียมตัวเตรียมใจที่จะร่วมเดินทางเข้าไปสู่ดินแดนแห่งความฝันของผู้เขียนโดยการอ่อนผ่อนตามและติดตามจินตนาการแห่งโลกสมมุตินี้ ในขณะเดียวกันก็สร้างจินตนาการของตนหล่อหลอมร่วมไปกับการโน้มน้าวและวาดภาพฝันของผู้เขียน การอ่านจึงเป็นการฝึกฝน กระตุ้นให้ผู้อ่านมีจินตนาการมีความกระปรี้กระเปร่า ฉับไวในการสร้างสรรค์จินตนาการและเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์มีจิตใจอัน

สามารถสัมผัสความทุกข์ ความสุขความเบิกบานหรรษาได้โดยง่านแล้ว ยังเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่จำทำให้สามารถหยั่งถึง รับรู้และร่วมทุกข์ ร่วมสุขไปกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันและเป็นที่ยอมรับกันว่าจินตนาการซึ่งมนุษย์สามารถจะสร้างขึ้นได้อย่างกว้างไกลไพศาล ไร้ขอบเขตนี้เอง เป็นบ่อเกิดหรือแรงบันดาลใจอันสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ศิลปะวิทยาการทั้งหลายอีกด้วย

3. คุณค่าทางวัฒนธรรม เรื่องสั้นเป็นเรื่องของมนุษย์หรือเป็นการบอกเล่าเรื่องเกี่ยวกับชีวิต ทำให้เป็นขุมแห่งการบันทึกวัฒนธรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ในแต่ละสมัย แต่ละสังคม ทั้งในด้านสภาพของสังคม การดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคม ตลอดจนอารมณ์ความนึกคิดและค่านิยมของผู้คน และเป็นแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมอันสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสะท้อนวัฒนธรรมแห่งชีวิตของบุคคลในระดับต่าง ๆ ตามที่เรื่องสั้นกล่าวถึงและไม่ว่าผู้เขียนจะมีความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ย่อมมีการเก็บบันทึกเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวและสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบันสมัยเป็นภูมิหลังและบรรยากาศของเรื่อง ซึ่งข้อมูล ข้อเท็จจริงเหล่านี้จะกลายเป็นเหตุการณ์เรื่องราวในประวัติศาสตร์อันมีคุณค่ายิ่ง เมื่อนวนิยายเรื่องนั้น ๆ ล่วงลุผ่านกาลเวลาไป

4. คุณค่าทางด้านภาษา เรื่องสั้นยังจัดเป็นเอกสารอันสำคัญยิ่งในด้านวัฒนธรรมทางภาษาเพราะเป็นแหล่งของการจารึกภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาพูดของบุคคลในแต่ละวัยแต่ละกลุ่มและแต่ละสมัยของสังคม

5. คุณค่าด้านสาระความรู้ ถึงแม่ว่าเรื่องสั้นจะไม่ใช่วรรณกรรมที่มุ่งให้ความรู้โดยตรงเช่นงานเขียนประเภทตำรับตำราหรือสารคดี แต่ก็มักจะมีบทบาทในการให้สาระความรู้ต่าง ๆ ในลักษณะของรายละเอียดที่จำเป็นต่อเรื่องและที่ปรากฏเสมอ ๆ คือ ความรู้เบ็ดเตล็ดทั่วไป

6. คุณค่าในด้านจิตใจ เรื่องสั้นที่ดีจะต้องให้คุณค่าลึกซึ้งยิ่งกว่าความบันเทิงหรือความเร้าอารมณ์ แต่มีคุณค่าในฐานะเป็นวรรณคดีรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจะช่วยกล่อมเกลาหรือยกระดับจิตใจผู้อ่าน ให้มีความละเมียดละไม ประณีตเป็นจิตใจหรือดวงใจที่รู้ทุกข์ รู้สุข รู้ในความดีงามและความจริงด้วยความตระหนักรู้ ความเข้าใจและหยั่งเห็นในโลกในชีวิต

เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า เรื่องสั้นมีคุณค่าทั้งทางด้านจิตใจและทางสังคม เพราะให้ทั้งความบันเทิงจากเรื่องที่อ่าน ให้ความรู้แง่คิดในการแก้ปัญหาของตัวละครเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และยังสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัยอีกด้วย

แนวคิดด้านกลวิธีการแต่งเรื่องสั้น

ลักษณะของเรื่องสั้นประกอบไปด้วยโครงสร้างและองค์ประกอบหลายอย่างรวมกัน โดยแต่ละอย่างมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน หากขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือมีข้อบกพร่องในสิ่งหนึ่งสิ่งใดไป ก็จะส่งผลให้เรื่องสั้นเรื่องนั้นขาดความสมบรูณ์มีผู้เชี่ยวชาญทางเรื่องสั้นหลายท่านได้กล่าวถึงกลวิธีการในการแต่งเรื่องสั้นไว้ดังนี้

เจือ สตะเวิน (2510 : 48 – 67) กล่าวถึง องค์ประกอบสำคัญของกลวิธีการแต่งเรื่องสั้น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. **แก่นเรื่อง** คือ แนวความคิดหรือจุดสำคัญของเรื่องที่ผู้แต่งมุ่งจะสื่อให้ผู้อ่านทราบ แต่เนื่องจากเรื่องสั้นมีขนาดจำกัด เรื่องสั้น จึงมีแก่นเรื่องเพียงแก่นเดียวหรือมุ่งสะท้อนแนวคิดของผู้แต่งเพียงประการเดียว เช่น ชี้ให้เห็นความแปลกประหลาดเพียงเรื่องเดียวหรือแสดงอารมณ์อย่างใดอย่างเพียงอย่างเดียว หรือแสดงชีวิตในแง่มุมที่แปลกเพียงแง่เดียว หรือเผยทัศนะของผู้แต่งเพียงข้อเดียว เป็นต้น

2. **โครงเรื่อง** คือ เค้าโครงเรื่องที่ผู้แต่งกำหนดไว้ก่อนว่าจะแต่งเรื่องไปในทำนองใด จึงจะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ให้ติดตามเรื่อง อย่างตื่นเต้นและกระหายใคร่รู้ไปได้ตลอดทั้งเรื่อง โครงเรื่องที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องอาศัยกลวิธีการผูกปม (Complication) การคลายปม (Denouement) และการหน่วงเรื่อง (Suspense) ตลอดจนกลวิธีการเปิดเรื่อง การปิดเรื่องและกลวิธี การดำเนินเรื่องที่ดีของผู้แต่งและกลวิธีการผูกปมที่ดีนั้นจะต้องประกอบด้วยข้อขัดแย้ง (Conflict) อุปสรรค (Obstacles) และการต่อสู้ (Struggle) ด้วย อย่างไรก็ตาม เรื่องสั้นที่ดีควรจะมีโครงเรื่องง่ายๆ ไม่ซับซ้อนเพียงโครงเรื่องเดียว เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องความยาว

3. **ตัวละคร** คือ ผู้แสดงบทบาทสมมุติตามที่ผู้แต่งกำหนด โดยทั่วไปผู้แต่งมักกำหนดให้ตัวละครในเรื่องสั้นมีน้อยตัว เพราะเรื่องสั้นมุ่งแสดงแก่นของเรื่องเพียงแก่นเดียวหรือมุ่งแสดงผลของ เรื่องเพียงข้อเดียว ฉะนั้นเพื่อให้เรื่องดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางได้เร็วที่สุด ผู้แต่งจึงนิยมสร้างตัวละครให้มีน้อยตัว คือตัวละครเอกเพียงหนึ่งหรือสองตัว จะมีตัวละครประกอบที่เป็นประโยชน์ต่อเรื่องจริง ๆ อีก 2-3 ตัวเท่านั้น

4. **บทสนทนา** คือ ถ้อยคำที่ตัวละครใช้พูดจาโต้ตอบกัน บทสนทนาอาจมีประโยชน์ต่อการเขียนเรื่องสั้น เพราะช่วยทำให้เรื่อง ดำเนินคืบหน้าไปได้โดยผู้แต่งไม่ต้องอธิบายความให้ยืดยาว ช่วยสะท้อนบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวของตัวละครหรือช่วยสร้างบรรยากาศ ของเรื่อง ให้เป็นไปตามธรรมชาติ และพร้อมกันนี้ก็อาจช่วยหลีกเลี่ยงความซ้ำซากของการบรรยายไปในตัวด้วยก็จริง แต่ทุกคนก็ต้อง ยอมรับว่าบทสนทนาที่นอกเรื่องย่อมมีผลทำให้เรื่องสั้นดำเนินเรื่องช้าลงและทำให้

เรื่องขาดเอกภาพได้เช่นกัน ฉะนั้นเพื่อให้การเขียน บทสนทนามีประโยชน์ต่อเรื่องสั้นมากที่สุด ผู้แต่งจึงควรใช้บทสนทนาอย่างประหยัดและใช้ให้ตรงประเด็นของเรื่อง

5. **ฉาก** คือ สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง ซึ่งหมายรวมถึงเวลาและสภาพที่แวดล้อมเหตุการณ์นั้น ๆ ด้วย ฉากที่สำคัญ ในเรื่องสั้น มักจะมีกล่าวถึงเพียงฉากเดียวเพราะผู้แต่งถือหลักว่า "ยิ่งใช้เหตุการณ์ สถานที่ และเวลาในเรื่องน้อยเท่าใด ก็ยิ่งมีผลทำให้แนวคิด ของเรื่องชัดขึ้นเท่านั้น" ประกอบกับการเขียนเรื่องสั้นมีข้อจำกัดในเรื่องของขนาด ด้วยเหตุนี้ผู้แต่งเรื่องสั้น จึงมักจะเลือกเอาเหตุการณ์สำคัญของเรื่องมากล่าวอย่างละเอียดเพียงเหตุการณ์เดียว พร้อมกันนี้ก็กล่าวถึงระยะเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง ด้วยช่วงเวลาสั้นๆ เท่านั้น

6. **บรรยากาศ** คือ อารมณ์ต่าง ๆ ของตัวละครที่เกิดจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 และมีอิทธิพลทำให้ผู้อ่าน เกิดอารมณ์คล้อยตาม ไปตามด้วย การสร้างบรรยากาศจำเป็นต้องอาศัยรายละเอียดจากส่วนประกอบอื่น ๆ ของเรื่องด้วย เช่น สิ่งของเครื่องใช้ สีหน้า ท่าทาง เครื่องแต่งกาย และบทสนทนาของตัวละครตลอดจน เครื่องประกอบฉาก เช่น แสง สีและเสียง เป็นต้น เพราะสิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะทำให้ตัวละครและผู้อ่าน เกิดอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ผู้แต่งต้องการได้ เรื่องสั้นที่ดีจะต้องมีฉากและบรรยากาศที่สมจริงและที่สำคัญคือทั้งสองสิ่งนี้จะต้องสัมพันธ์กันและต้องสอดคล้องกับ เนื้อเรื่องด้วย โดยทั่วไป ผู้แต่งเรื่องสั้น จะถือว่าบรรยากาศเป็นส่วนประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของฉาก เพราะมีส่วนช่วยทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราว ได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นการสร้างบรรยากาศในเรื่องสั้นจึงนิยมทำควบคู่ไปกับ การสร้างฉาก พร้อมทั้งใช้หลักเกณฑ์แบบเดียวกัน

ธวัช ปุณโณทก (2527 : 71 – 76) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบสำคัญของกลวิธีการแต่งเรื่องสั้นซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. **โครงเรื่อง** หมายถึง การผูกเค้าโครงเรื่องหรือการสร้างเรื่องคร่าว ๆ โดยมุ่งเน้นความขัดแย้งเพื่อนำไปสู่จุดยอดของเรื่อง มีวิธีการปิดเรื่องแบบฉับพลัน โครงเรื่องมีลักษณะง่ายและไม่ซับซ้อน ดำเนินเรื่องเร็วเพื่อไปสู่จุดสุดยอดในเวลาจำกัด ฉะนั้นโครงเรื่องจึงประกอบด้วยข้อขัดแย้ง อุปสรรคและการต่อสู้

2. **แก่นของเรื่อง หรือแนวคิด** ได้แก่ แนวคิดหรือจุดสำคัญที่ปรากฏในเรื่องนั้น ๆ ตั้งแต่ต้นจนจบ ซึ่งแก่นของเรื่องผู้เขียนอาจนำเสนอได้ 4 ลักษณะ คือ

2.1 แก่นของเรื่องแสดงทัศนะ ผู้เขียนมุ่งเสนอหรือแสดงทัศนะความเห็นต่อนิยมของสังคม คุณธรรม ความซื่อสัตย์ต่ออาชีพ ความเอื้อเฟื้อเผื่อ หรือสิ่งที่ตรงข้ามกับคุณธรรม

2.2 แก่นของเรื่องแสดงอารมณ์ คือ แก่นของเรื่องที่ผู้เขียนมุ่งที่จะแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครในอาการต่าง ๆ เช่น ว้าเหว่ น้อยใจในโชคชะตาชีวิต ความอิจฉาริษยา ความรัก ความหึงกวง ความเกลียดและความกลัว เป็นต้น

2.3 แก่นของเรื่องแสดงพฤติกรรม คือ แก่นของเรื่องที่มุ่งเสนอทางพฤติกรรมของตัวละคร เพื่อเป็นแบบอย่างในพฤติกรรมของมนุษย์ที่ควรปฏิบัติตาม

2.4 แก่นของเรื่องแสดงภาพและเหตุการณ์ เป็นแก่นของเรื่องที่มุ่งให้เห็นสภาพชีวิตและสังคม ส่วนใดส่วนหนึ่ง

3. **ตัวละคร** ตัวละครในเรื่องสั้นควรมีน้อยประมาณ 1 – 5 ตัว เพื่อไม่ให้เกิดทัศนะและพฤติกรรมหลายรูปแบบ ซึ่งมีผลทำให้โครงเรื่องซับซ้อนหรือสับสน จนจุดของเรื่องไม่ชัดเจน

4. **บทสนทนา** เป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของเรื่องสั้น เพื่อเป็นการแยกเรื่องสั้นออกจากนิทาน นิยายโบราณของไทย การมีบทสนทนาทำให้เรื่องสั้นดูเหมือนจริงมากขึ้น โดยผ่านทัศนะของตัวละครสู่ผู้อ่าน

5. **ฉาก** คือ สถานที่ เวลา และบรรยากาศในท้องเรื่อง ที่ผู้เขียนบอกให้ทราบว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น ณ ที่ใด เมื่อไร โดยใช้วิธีการบรรยายที่ตรงไปตรงมา กระชับความใช้ฉากที่สมจริง

6. **การปิดเรื่อง** เป็นส่วนหนึ่งของโครงเรื่องที่แสดงถึงจุดเด่นของเรื่องนั้นว่าไม่เพียงแต่มีแก่นที่ดีเท่านั้น แต่ยังต้องมีการปิดเรื่องที่อย่างดีอีกด้วย การปิดเรื่องที่นิยมมี 4 วิธี คือ

6.1 การปิดเรื่องแบบหักมุม หรือพลิกความคาดหมาย หรือบางท่านเรียกว่า การปอดเรื่องแบบบิดเกลียว ซึ่งเป็นการจบเรื่องแบบที่ผู้อ่านคาดไม่ถึง

6.2 การปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม คือ การจบเรื่องด้วยการผิดหวังความสูญเสียความล้มเหลวในชีวิต ซึ่งวิธีนี้เป็นที่นิยมอยู่มากและนักเขียนปัจจุบันนิยมกัน เพราะเป็นการเปลี่ยนทัศนคติของวรรณกรรมไทยที่นิยมจบท้ายเรื่องด้วยความสุข

6.3 การปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม การจบเรื่องแบบสำเร็จในชีวิตหรือประสบสุขหรือได้พบชีวิตใหม่ที่ตัวละครต้องการ

6.4 การปิดเรื่องแบบเป็นจริงในชีวิต คือ การจบเรื่องสมจริงและให้แนวคิดอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้อ่าน ผู้เขียนจะไม่จบเรื่องโดยเด็ดขาดแต่ปล่อยให้ผู้อ่านคิดเอง

สายทิพย์ นุกูลกิจ (2534 : 181 183) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบสำคัญของกลวิธีการแต่งเรื่องสั้นซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. **แก่นเรื่อง** คือ แนวความคิดหรือจุดสำคัญของเรื่องที่ผู้แต่งมุ่งจะสื่อให้ผู้อ่านทราบ แต่เนื่องจากเรื่องสั้นมีขนาดจำกัด เรื่องสั้นจึงมีแก่นเรื่องเพียงแก่นเดียวหรือมุ่งสะท้อนแนวคิดของผู้แต่งเพียงประการเดียว

2. **โครงเรื่อง** คือ เค้าโครงเรื่องที่ผู้แต่งกำหนดไว้ก่อนว่าจะแต่งเรื่องไปในทำนองใด จึงจะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามเรื่องอย่างตื่นเต้นและกระหายใคร่รู้ไปได้ตลอดทั้งเรื่อง

3. **ตัวละคร** คือ ผู้แสดงบทบาทสมมุติตามที่ผู้แต่งกำหนด โดยทั่วไปผู้แต่งมักกำหนดให้ตัวละครในเรื่องสั้นมีน้อยตัว เพราะเรื่องสั้นมุ่งแสดงแก่นของเรื่องเพียงแก่นเดียวหรือมุ่งแสดงผลของเรื่องเพียงข้อเดียว

4. **บทสนทนา** คือ ถ้อยคำที่ตัวละครใช้พูดจาโต้ตอบกัน บทสนทนาอาจมีประโยชน์ต่อการเขียนเรื่องสั้น เพราะช่วยทำให้เรื่องดำเนินคืบหน้าไปได้โดยผู้แต่งไม่ต้องอธิบายความให้ยืดยาว

5. **ฉาก** คือ สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง ซึ่งหมายรวมถึงเวลาและสภาพที่แวดล้อมเหตุการณ์นั้น ๆ ด้วย ฉากที่สำคัญในเรื่องสั้นมักจะมีกล่าวถึงเพียงฉากเดียว

6. **บรรยากาศ** คือ อารมณ์ต่าง ๆ ของตัวละครที่เกิดจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 และมีอิทธิพลทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตามไปตามด้วย การสร้างบรรยากาศจำเป็นต้องอาศัยรายละเอียดจากส่วนประกอบอื่น ๆ ของเรื่องด้วย

นอกจากนี้ สุทัศน์ วงศ์กระบากถาวร (2537 : 105 - 127) กล่าวถึง องค์ประกอบสำคัญของกลวิธีการแต่งเรื่องสั้นซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. **โครงเรื่อง** จะต้องมีความขัดแย้งเป็นหัวใจหลักและความขัดแย้งดังกล่าวคือปัญหาที่ตัวละครต้องประสบและพยายามฝ่าฟันแก้ไข ซึ่งโครงเรื่องไม่ควรซับซ้อนมากนัก ความน่าใจของโครงเรื่องน่าจะอยู่ที่ความเข้มข้นของปัญหา สถานการณ์ที่บีบบังคับให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาให้สมจริงโดยมีเหตุผลรองรับ ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้

1.1 **การเปิดเรื่อง** เป็นจุดที่สำคัญมากของเรื่องสั้น ถ้าสามารถเปิดเรื่องได้สะดุดตาสะดุดใจหรือเร้าให้ผู้อ่านอยากรู้อยากเห็นได้มากเท่าไรก็ยิ่งทำให้เรื่องสั้นเรื่องนั้นน่าอ่านน่าติดตาม โดยมีวิธีการเปิดเรื่องหลายวิธี ได้แก่

1.1.1 เปิดเรื่องโดยนาฏการหรือการกระทำของตัวละคร

1.1.2 เปิดเรื่องด้วยการพรรณนาบุคลิกภาพของตัวละครเอกหรือบรรยายฉากและบรรยากาศหรือบรรยายบุคลิกภาพลักษณะของตัวละครเอกผสมผสานไปกับฉากและบรรยากาศ

1.1.3 การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายความเป็นไปต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากจะแสดงออกตามแนวความคิดของผู้เขียนเอง

1.1.4 เปิดเรื่องด้วยบทสนทนา ซึ่งเป็นบทสนทนาที่กระชับฉับไว นำผู้อ่านเข้าสู่เรื่องได้โดยเร็วหรือสร้างความฉงายทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกอยากติดตาม

1.1.5 เปิดเรื่องด้วยสำนวน พังเพย บทกวี คำคม ซึ่งจะต้องมีข้อระวังในการเลือกมาใช้ให้เหมาะสมด้วย มิฉะนั้นจะกลายเป็นส่วนเกินของเรื่องหรือทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าผู้เขียนยกมาเพื่ออวดภูมิของตนเองเท่านั้น

1.1.6 เปิดเรื่องด้วยการใช้คำโปรยชวนติดตาม คำโปรยนั้นอาจมีความยาว 2 – 3 บรรทัด หรือเพียงประโยคเดียวก็ได้ การเปิดเรื่องลักษณะนี้เป็นการประยุกต์นำมาใช้จากการเปิดเรื่องของบทความหรือบทสัมภาษณ์ในนิตยสาร ซึ่งมักจะดึงข้อความที่น่าสนใจ คมคายชวนฉงนชวนติดตาม มาเป็นตัวโปรย ซึ่งก็ต้องระมัดระวังเช่นเดียวกับการเปิดเรื่องด้วยสำนวน พังเพย

1.2 **การดำเนินเรื่อง** เป็นการสร้างปมปัญหา อุปสรรคหรือความขัดแย้ง ปัญหาอุปสรรคหรือความขัดแย้งจะขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ เพิ่มความยุ่งยากซับซ้อนเร้าความสนใจชวนให้ติดตาม จนกระทั่งถึงที่สุดของปัญหา อุปสรรคหรือความขัดแย้งซึ่งเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง (Climax) ซึ่งความขัดแย้ง (Conflict) แบ่งได้เป็น 4 อย่าง คือ

1.2.1 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

1.2.2 ความขัดแย้งกับตัวเอง

1.2.3 ความขัดแย้งอันเกิดจากสาเหตุภายนอก

1.2.4 ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเนื่องจากความเห็นไม่ตรงกัน

1.3 **การจบของเรื่องสั้น**จะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากบันเทิงคดีรูปแบบอื่น จนอาจกล่าวได้ว่าลักษณะเด่นของเรื่องสั้นอยู่ที่การจบเรื่องนี่เอง ตอนจบของเรื่องสั้น อาจจำแนกได้เป็น 3 อย่าง คือ

1.3.1 จบแบบที่ตัวละครสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

1.3.2 จบแบบที่ตัวละครไม่สามารถแก้ปัญหาให้ตนเองได้

1.3.3 จบแบบทิ้งคำถามไว้ให้ผู้อ่านขบคิด

2. **แก่นเรื่อง** หมายถึง สาระสำคัญอันเป็นศูนย์รวมของเรื่องทั้งหมดที่ผู้เขียนต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงธรรมชาติที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตของมนุษย์ซึ่งเวียนว่ายอยู่ในภาวะรัก โลภ โกรธ หลง อันเป็นธรรมดาของปุถุชนทั่วไป แก่นเรื่องโดยทั่วไปมี 4 ประเภท ดังนี้

2.1 แก่นเรื่องแสดงทัศนะ

2.2 แก่นเรื่องแสดงอารมณ์

2.3 แก่นเรื่องแสดงพฤติกรรม

2.4 แก่นเรื่องแสดงภาพและเหตุการณ์

3. **ตัวละคร** คือ ผู้ประกอบพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่องหรือผู้ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง ตัวละครไม่จำกัดอยู่แต่เพียงมนุษย์ อาจเป็นมนุษย์ ภูตผีปีศาจ เทวดา

สัตว์หรือสิ่งของไม่มีชีวิตที่ถูกสมมติขึ้นให้เป็นเหมือนสิ่งมีชีวิตก็ได้ ซึ่งตัวละครอาจแยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 แบ่งลักษณะตัวละครตามความสำคัญของเรื่องเป็น 3 ชนิด คือ ตัวละครสำคัญ ตัวละครรอง และตัวละครขัดแย้ง

3.2 แบ่งตามประเภทตัวละคร ซึ่งแบ่งตามพฤติกรรมที่ปรากฏในเรื่องได้ 2 ชนิด คือ

3.2.1 ตัวละครแบบคงที่หรือเรียกว่าแบบน้อยลักษณะ เป็นตัวละครที่มีบุคลิกที่มีบุคลิกลักษณะเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้นไปตลอดเรื่อง ไม่มีความเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลงน้อยมาก

3.2.2 ตัวละครแบบซับซ้อนหรือแบบหลายลักษณะ เป็นตัวละครที่มีลักษณะคล้ายบุคคลในชีวิตจริงมากกว่าตัวละครประเภทแรก ซึ่งอาจมีทั้งความดีและความไม่ดีอยู่ในตัว มีความซับซ้อนทางด้านอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรม อันเกิดการปมปัญหาหรืออุปสรรคขัดแย้งตามที่ผู้เขียนได้วางโครงเรื่องเอาไว้

4. **บทสนทนา** คือ ถ้อยคำในการสนทนาระหว่างตัวละครในเรื่องตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือมากกว่านั้น โดยปกติแล้วบทสนทนาในเรื่องสั้นจะเขียนอยู่ในเครื่องหมายอัญประกาศ (“ ”) และมักจะแยกคำพูดโต้ตอบกันของตัวละครไว้คนละบรรทัด

5. **มุมมองหรือกลวิธีในการเล่าเรื่อง** หมายถึง เรื่องที่เราสร้างขึ้นนั้นจะกำหนดให้ใครเล่าเรื่องหรือเล่าผ่านสายตาของใคร ซึ่งการเขียนเรื่องสั้นสามารถใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องผ่านมุมมองได้ 4 กลวิธี ได้แก่

5.1 ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง

5.2 ผู้เขียนเป็นผู้เล่า ซึ่งมี 2 ชนิด คือ ผู้เขียนเล่าอย่างรู้แจ้งเห็นจริงและผู้เล่าเรื่องโดยหยั่งรู้จิตใจของตัวละครเพียงคนเดียว

5.3 เล่าเรื่องโดยกระแสจิตประหวัด

5.4 เล่าเรื่องโดยกลวิธีผสม

6. **ฉาก – บรรยากาศ** หมายถึง เวลาและสถานที่ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่ตัวละครแสดงบทบาทอยู่ ฉากในเรื่องสั้นมักจะปรากฏควบคู่กับบรรยากาศ ซึ่งจะบ่บอกถึงอารมณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นในฉากนั้น ส่วนประกอบของฉากอาจจำแนกออกได้เป็น 4 ส่วน คือ

6.1 สถานที่ตั้งลักษณะทางภูมิศาสตร์ตลอดจาลักษณะทางกายภาพของทำเลที่ตั้ง

6.2 อาชีพ การทำมาหากิน ลักษณะการดำรงชีวิตประจำวันของตัวละคร

6.3 เวลา ยุคสมัย วันเดือนปี ฤดูกาล

6.4 สภาพแวดล้อมตัวละคร

สรุปได้ว่า กลวิธีการแต่งเรื่องสั้น คือ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉากและบรรยากาศ ซึ่งแต่ละส่วนมีความสำคัญมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับผู้แต่งต้องการเน้นส่วนไหนเป็นสำคัญหรือดำเนินเรื่องให้ทุก ๆ ส่วนไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้เนื้อเรื่องที่ออกมาเป็นที่น่าสนใจน่าติดตามเนื้อหามากที่สุด

ดังนั้น จากการศึกษากลวิธีในการแต่งเรื่องสั้น ผู้วิจัยมีความสนใจวิเคราะห์เรื่องสั้นในนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" ในด้านกลวิธีในการเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง การเล่าเรื่อง การปิดเรื่องและทัศนะของผู้แต่ง เพื่อจะได้ทราบถึงกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นในนิตยสาร "คู่สร้างคู่สม" ซึ่งมีผู้แต่งที่หลากหลายทั้งอายุ อาชีพ การศึกษาและชีวิตความเป็นอยู่

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ งานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคม และงานวิจัยเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคม

เรณู มหาวนา (2529) ศึกษาภาพสะท้อนสังคมและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร ผลการศึกษา พบว่า งานเขียนของนิมิตร ภูมิถาวร จะสะท้อนภาพสังคม 5 ด้าน คือ สภาพเศรษฐกิจ การศึกษา การเมืองและการปกครอง สภาพความเป็นอยู่ สภาพวัฒนธรรมและค่านิยม แต่จะเน้นหนักในด้านสภาพและปัญหาทางการศึกษาและความเป็นอยู่ในสังคมชนบท และคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์ คือ มีความเด่น และความสมบูรณ์ในด้านองค์ประกอบต่าง ๆ มีเพียง 3 เรื่อง นอกนั้นยังมีข้อด้อยในเชิงวรรณศิลป์ คือบกพร่องหรือหย่อนศิลปะในการสร้างองค์ประกอบด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เขียนเน้นหนักไปในแง่ของการสะท้อนภาพสังคม มากกว่าจะคำนึงถึงองค์ประกอบทางวรรณศิลป์

อนันต์ เลี่ยงเพ็ชร (2535) ศึกษาภาพสะท้อนสังคมไทยในเรื่องสั้นจากวารสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ช่วงปี พ.ศ. 2520 – พ.ศ. 2524 ผลการศึกษา พบว่า นักเขียนได้ให้ความสนใจสภาพปัญหาทางสังคมไทยที่เกิดขึ้นและได้เสนอปัญหาดังกล่าวสอดแทรกเอาไว้ในเรื่องสั้น ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลโดยตรง เพราะอิทธิพลของอำนาจคณะปฏิวัติฉบับที่ 42 ซึ่งเป็นอำนาจที่ใช้ควบคุมหนังสือพิมพ์อยู่สะท้อนปัญหาสังคมไทยในช่วงนี้จึงปรากฏทุกด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านศาสนาและความเชื่อ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ส่วนด้านอื่น ๆ ปัญหาที่พบเป็นปัญหาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม

โชคชัย บัณฑิตศิละศักดิ์ (2542) ศึกษาการวิเคราะห์สังคมไทยจากเรื่องสั้นในนิตยสาร "ช่อการะเกด" ช่วง พ.ศ. 2535 – พ.ศ. 2539 ผลการศึกษาพบว่า เรื่องสั้นในนิตยสารช่อการะเกดได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพสังคมในด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ภาพสะท้อนทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป สะท้อนให้เห็นชีวิตชาวชนบทที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมเมือง ด้านครอบครัว สะท้อนปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว ด้านการเมือง การปกครอง สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของนักการเมืองและข้าราชการที่ในใจแสวงหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ของตน ด้านเศรษฐกิจ สะท้อนปัญหาการใช้ที่ดิน ด้านการศึกษา สะท้อนเจตคติด้านลบต่อระบบการศึกษาและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนพฤติกรรมของครูอาจารย์ทั้งด้านบวกและลบ ด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี สะท้อนบทบาทของพระสงฆ์ในด้านที่ไม่เหมาะสม ภาพสะท้อนที่ปรากฏในเรื่องสั้นนับได้ว่ามีความสอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะพิจารณาจากภาพรวมของปรากฏการณ์ในสังคมหรือพิจารณาเฉพาะเรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2535 – พ.ศ. 2539

ในปี 2546 พิเชษฐ คงโต (2546) ศึกษาแนวความคิดและภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของประชาคม ลุนาชัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ประชาคม ลุนาชัย เสนอแนวคิดในเรื่องสั้น 4 ด้าน คือ แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับสังคม มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับการดำเนินชีวิต และมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนในด้านภาพสะท้อนสังคม ผู้เขียนได้สะท้อนภาพเมืองที่ไม่น่าอยู่ ปัญหาจากกลุ่มอาชีพชาวประมง โสเภณี ผู้ใช้แรงงานและข้าราชการ ตลอดจนปัญหาที่มีในสังคม ได้แก่ ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาความยากจนและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ผู้เขียนสะท้อนภาพเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ด้านการเมือง ผู้เขียนสะท้อนภาพพฤติกรรมด้านลบของนักการเมืองทำให้ประชาชนขาดศรัทธา ส่วนในด้านวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ ผู้เขียนสะท้อนภาพครอบครัว ค่านิยม ความเชื่อ ความดี มนุษยธรรมและความไร้มนุษยธรรม มลภาวะและสิ่งแวดล้อม

ปรียาภรณ์ มาสาซ้าย (2546) วิเคราะห์เรื่องสั้นของวัธนา บุญยัง ผลการศึกษา พบว่า เรื่องสั้นของวัธนา บุญยัง มุ่งเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการบันทึกภาพชีวิตประสบการณ์ในวัยเยาว์ของผู้ประพันธ์ ชีวิตคนเมือง ชีวิตคนริมคลอง ความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ชีวิตประสบการณ์ในป่า เรื่องเหนือธรรมชาติที่ปรากฏในป่าและในวิถีชีวิต ผู้ประพันธ์ได้ถ่ายทอดเนื้อหาเกี่ยวกับป่า การอนุรักษ์ การทำลาย วิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลง โดยได้นำประสบการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริงมาเป็นข้อมูลนำเนื้อหามาตั้งเป็นประเด็นแล้วสร้างจินตนาการเชิงสร้างสรรค์

สันติ ทิพนา (2555) ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นในนิตยสารรายสัปดาห์ ปีพุทธศักราช 2555 ผลการศึกษา พบว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมที่นักเขียนได้สะท้อนออกมาในวรรณกรรมเรื่องสั้นจากนิตยสารสัปดาห์ ปีพุทธศักราช 2555 มีจำนวน 6 ด้าน

โดยเรียงลำดับจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่พบมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด โดยผลการศึกษาพบว่า ด้านปรากฏการณ์ทางด้านศาสนา ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี พบมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านปรากฏการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครองและด้านอื่น ๆ ส่วนกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นพบว่า นักเขียนเรื่องสั้นมุ่งเน้นนำเสนอกลวิธีการดำเนินเรื่องตามปฏิทินมากที่สุด รองลงมา คือ กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบเล่าย้อยหลัง และแบบเล่าย้อนไปย้อนมา

ในปีเดียวกัน สุพรรษา ภักตรนิกร (2555) ศึกษาอุดมการณ์สังคมในนวนิยายและเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลของประภัสสร เสวิกุล พบว่า มีโครงสร้างทางวรรณกรรมที่สามารถผลิตสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม อุดมการณ์ทางการเมือง คือ การยกย่องระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ต่อต้านระบอบเผด็จการการแสดงว่าบุคคลที่ทำเพื่อชาติเป็นบุคคลพึงประสงค์และยังปรากฏการจัดลำดับชั้นการเมืองโดยใช้เกณฑ์ด้านเชื้อชาติ ในด้านอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจพบการลดทอนคุณค่าของระบบเศรษฐกิจแบบทุนผูกขาดและสังคมนิยม และยกย่องเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี สำหรับอุดมการณ์ทางสังคมนั้นพบการลดทอนความรุนแรงของปัญหาครอบครัวและปัญหาสังคมในระบบทุนนิยมเสรี

งานวิจัยเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอ

เทวัญกานต์ มุ่งปั่นกลาง (2545) ศึกษากามนิต : กลวิธีการนำเสนอกับแนวคิดทางพุทธศาสนา พบว่า มีแนวคิดทางพุทธศาสนาที่ปรากฏเด่นชัดอยู่ 6 แนวคิด คือ ความเป็นอนิจจังของชีวิตสังสารวัฏ ความเชื่อว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจและนิพพาน โดยมีแนวคิดหลักว่าความรักนำไปสู่นิพพานได้และแนวคิดย่อยที่ช่วยสนับสนุนให้แนวคิดหลักมีความสมจริง น่าเชื่อถือเป็นเสมือนแนวคิดทางพุทธศาสนา ด้านกลวิธีการนำเสนอผู้แต่งนำเสนอใน 2 ลักษณะ คือ ใช้กลวิธีการนำเสนอแนวคิดตามขนบของวรรณคดีพุทธศาสนาและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดตามขนบของนวนิยาย

กำพล จันทะกุล (2550) ศึกษาลีลาการเขียนและกลวิธีการนำเสนอบทวิจารณ์ภาพยนตร์ในนิตยสารภาพยนตร์ พบว่า การใช้ภาษาและท่วงทำนองการเขียนด้านการใช้ภาษาได้ศึกษาจากการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารเป็นการใช้ศัพท์เฉพาะทางภาพยนตร์ การใช้โวหารความเปรียบและโวหารการเขียน ส่วนท่วงทำนองการเขียนพบว่าบทวิจารณ์ภาพยนตร์มี 5 แบบ คือ การเขียนแบบตำหนิ แบบชื่นชม แบบทั้งตำหนิและชื่นชม แบบเสริมทัศนะเชิงคาดคะเน และแบบมุ่งนำเสนอข้อมูลและกลวิธีการนำเสนอบทวิจารณ์ภาพยนตร์ พบว่า การตั้งชื่อเป็นการตั้งชื่อตามภาพยนตร์และตามลักษณะเด่นของภาพยนตร์ การนำเรื่องมี 2 ลักษณะ คือ โดยการเท้าความและการโดยการกล่าวเชิงสรุป การนำเสนอเรื่องมี 5 แบบ คือ แบบเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ แบบ

แทรกรายละเอียด แบบแทรกการตีความ แบบกล่าวถึงเรื่องราวของภาคแรกและแบบแสดงทัศนะส่วนตัว ส่วนกลวิธีปิดเรื่องพบ 4 ลักษณะ คือ ปิดด้วยการแสดงความชื่นชม การตั้งข้อสังเกต การสรุปประเด็นสำคัญและการให้ข้อคิด

มิ่งฟ้า พึงรัตนะมงคล (2551) ศึกษาวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง แฮรี่ พอตเตอร์ : การวิเคราะห์โครงเรื่องและกลวิธีการนำเสนอโครงเรื่อง พบว่า โครงเรื่องมีความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอก รูปแบบของโครงเรื่องประกอบด้วยจุดเริ่มเรื่อง จุดเริ่มต้นของปัญหา จุดวิกฤติปัญหาเริ่มคลี่คลาย และจุดจบของปัญหา สำหรับแนวคิดเน้นความกล้าหาญ ความสามัคคี ความมีน้ำใจ ตลอดจนความใฝ่รู้ให้ผลดีแก่ผู้กระทำและเป็นคุณสมบัติอันดีที่วรรณกรรมชุดนี้ปลูกฝังให้กับผู้อ่านในระดับเยาวชน สำหรับกลวิธีการเล่าเรื่องใช้แบบวัตถุวิสัย กลวิธีการดำเนินเรื่องเป็นไปตามปฏิทิน กลวิธีการสร้างความสนใจใคร่รู้ประกอบด้วยการกำหนดชื่อตอนและกลวิธีการจบเรื่องมีทั้งการจบลงอย่างมีความสุขและไม่มีความสุข นอกจากนั้นยังใช้ความต่อเนื่องของวรรณกรรมทั้ง 7 เล่ม เป็นส่วนแสดงถึงโครงเรื่องหลักและกลวิธีการนำเสนอโครงเรื่องรวมของวรรณกรรมด้วย

พัชริดา หน่อแดง (2552) วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในนวนิยายที่ได้รับรางวัลของปิยะพร ศักดิ์เกษม พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2550 พบว่า ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดด้านการดำเนินชีวิตและแนวคิดเกี่ยวกับสังคมโดยการแสดงให้เห็นแนวทางการเนินชีวิตที่เหมาะสม ตีแผ่ให้เห็นธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ แสดงแนวคิดด้านความเสียสละต่อสังคม และแนวคิดที่สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงความเป็นจริงของชีวิต ปลุกจิตสำนึกในเรื่องความถูกต้องดีงาม ความรับผิดชอบต่อสังคมและชาติรวมทั้งเสนอความจริงของสังคม ปลุกเร้าสำนึกผู้อ่านให้ใช้วิจารณญาณพิจารณาไตร่ตรองแก้ไขหรือได้มุมมองใหม่เกี่ยวกับชีวิตและสังคม ในด้านการนำเสนอแนวคิด ผู้เขียนใช้กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร การเล่าเรื่อง ซึ่งสามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดที่นำเสนอได้อย่างชัดเจน จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลของปิยะพร ศักดิ์เกษม มีคุณค่าเหมาะสมกับรางวัลที่ได้รับ

วนิสา สัมภวะผล (2552) ศึกษากลวิธีการนำเสนอข่าวการเมืองในข้อความสั้นทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ พบว่า เนื้อหาข่าวที่นำเสนอผ่านข้อความส่วนมากเป็นข่าวเกี่ยวกับการเมืองทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่วนกลวิธีการนำเสนอแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ โครงสร้างข่าวกับการใช้ภาษา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สื่อควรตระหนักในเรื่องการใช้ภาษา เพราะหากมีการนำคำไปใช้ต่ออาจทำให้เกิดความสับสนว่าเขียนอย่างไรถูก ขณะเดียวกันผู้รับสารก็ต้องมีวิจารณญาณในการรับสารหรือการตีความข่าวสารและควรรับสารเพิ่มเติมจากสื่ออื่นประกอบ อาทิ หนังสือพิมพ์ วิทยุหรือโทรทัศน์เพื่อให้แน่ใจว่าสารที่ได้รับมีความถูกต้องครบถ้วนหรือไม่

ในขณะที่ นันท์นภัส พิมพะนิตย์ (2553) ศึกษากลวิธีการนำเสนอและมุมมองทางสังคมในนวนิยายรักของพนมเทียน พบว่า พนมเทียนมีกลวิธีการนำเสนอองค์ประกอบทางวรรณกรรมที่น่าสนใจทั้งในด้านการกำหนดแก่นเรื่อง กำหนดโครงเรื่อง การสร้างตัวละคร การเล่าเรื่อง ฉากและบรรยากาศที่เหมาะสมแยบยลทำให้เรื่องมีความสนุกสนานเร้าใจ น่าติดตามและการใช้ภาษา มุมมองทางสังคมที่พนมเทียนสื่อมาทางนวนิยายรักนั้น พนมเทียนสามารถสร้างขึ้นมาได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน จึงเป็นปัจจัยทำให้นวนิยายรักของพนมเทียนประสบความสำเร็จทั้งในด้านคุณภาพและความนิยมจากผู้อ่าน

พิมพ์พรรณ รัชนีกร (2553) ศึกษาลีลาการใช้ภาษาและกลวิธีการนำเสนอของบทความวิจารณ์ภาพยนตร์ในหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ พบว่า ด้านการใช้คำศัพท์ภาษาต่างประเทศ คำสแลง คำซ้ำ คำซ้อน คำประสม คำย่อและคำตัด ด้านการใช้สำนวน พบการใช้สำนวนเก่า การใช้สำนวนใหม่และการนำสำนวนเก่ามาดัดแปลง ด้านการใช้โวหารพบการใช้บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหาร อุปมาโวหารและสาธกโวหาร ด้านการใช้ระดับภาษา พบการใช้ภาษาไม่เป็นทางการและระดับกึ่งทางการ ส่วนกลวิธีการนำเสนอของบทความ พบว่า ด้านการตั้งชื่อเรื่อง ตั้งแบบตรงกับเนื้อหา การเขียนคำนำด้วยการกล่าวถึงเรื่องราวดั้งเดิม การบอกเจตนาของผู้เขียน เรื่องเล่า การสรุปใจความสำคัญ การเสนอความคิดเห็น ด้านเนื้อเรื่องเป็นแบบลำดับความสำคัญ และลำดับตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและในด้านการเขียนสรุป พบการเขียนสรุปโดยการตั้งคำถามทิ้งท้ายให้ผู้อ่านคิดการสันนิษฐาน คาดการณ์ อนาคต แสดงมติของผู้เขียน การสรุปใจความสำคัญของเรื่อง และการคาดไม่ถึง

นอกจากนี้ บุณฑริกา ขุนวิมล (2557) ศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในนิยาย พบว่า แนวคิดเชิงปรัชญาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ และอยู่ในขอบเขตปรัชญา 4 สาขา แนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ ทั้งสองกลุ่มเน้นการวิพากษ์วิจารณ์มนุษย์และสังคมมนุษย์โดยพุทธปรัชญาชี้ให้เห็นถึงปัญหาเรื่องทุกข์ของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ ส่วนปรัชญาเต๋าชี้ถึงปัญหาจากการฝืนกฎธรรมชาติของมนุษย์ เป้าหมายของแนวคิดทั้งสองกลุ่ม คือ การสอนให้ผู้อ่านมองโลกตามความเป็นจริง ใช้ชีวิตอย่างมีสติรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงและความทุกข์ของตน ส่วนด้านกลวิธีการนำเสนอแนวคิด พบทั้งสิ้น 7 กลวิธี กลวิธีที่พบมากที่สุด ได้แก่ การนำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธบทประเภทคติบท วินทร์ เลียววาริณ ใช้กลวิธีมากกว่าหนึ่งกลวิธีในการสื่อสารแนวคิดเป็นส่วนใหญ่ ผู้อ่านต้องตีความจากองค์ประกอบแต่ละส่วนซึ่งทำหน้าที่ร่วมกันขับเน้นความคิดและเชื่อมโยงเนื้อหาเข้ากับประสบการณ์ของตน

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นจะเห็นถึงกลวิธีการแต่งเรื่องสั้นตลอดจนแนวทางการวิเคราะห์เรื่องสั้นและแนวคิดในแง่มุมต่าง ๆ ของนักเขียน ซึ่งมีความสัมพันธ์

กับสภาพความเป็นจริงในสังคมโดยแท้จริงย่อมแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักเขียนกับวรรณกรรมได้อย่างชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยจะนำแนวคิดด้านกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้น ด้านการเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง การเล่าเรื่อง การปิดเรื่องและทัศนะของผู้แต่ง รวมถึงภาพสะท้อนสังคมวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น เป็นสิ่งที่ผู้แต่งมีความประสงค์ที่จะถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดในสังคมไทยด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งสิ่งที่สะท้อนออกมามีความสัมพันธ์กับสภาพสังคมนั้น ๆ เรื่องสั้นจึงเป็นงานวรรณกรรมที่ผู้อ่านสามารถทราบสภาพสังคมในสมัยที่ผู้เขียนแต่งได้อีกทางหนึ่ง

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เรื่องสั้นในนิตยสาร “ คู่สร้างคู่สม” ต่อไปและเพื่อเห็นถึงลักษณะและคุณค่าของวรรณกรรมได้ดียิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY